

Pred kongresom „Svobode“

Lenoba duha je prva nevarnost za naše ljudi.

Fr. Engels.

Društva v vsem slabem pomenu te besede so zadovoljna na svojih občnih zborih, če morejo poročati, da je šlo v redu tehnično društveno poslovanje: da so spisani vsi zapisniki sej, da je blagajna v redu itd. Mi pa, ki smo idejni pokret, ki smo več nego društvo za družabno preganjanje dolgočasje, zahtevamo več od sebe. Nas zanima predvsem, koliko smo dosegli s svojim vzgojnim delom. V tem oziru pa moramo reči, da z njim ne moremo biti docela zadovoljni.

Ko tako-le kritično premotrivam vse naše delavsko gibanje, ko primerjam nepopisne žrtve najzavednejših, najvdanejših, najvernejših sodrugov z duhovno lenobo in mrtvilom velike večine, ko vidim, s kakšno težavo je zvezana dosega najskromnejšega namena, pa mora človek zopet reči, da je »Svoboda« v zadnjem letu zopet lepo napredovala. Delavsko gibanje, zlasti pa njegova kulturna organizacija se mora od vseh početkov boriti z nešteti malomeščanskimi vplivi v svojih lastnih vrstah. Čim iskreneje in čim globlje je kdo pri naši stvari, tem bolj občuti vse te ovire, vsa ta notranja nasprotstva v delavskem gibanju, a radi tega tudi pravilno ocenjuje uspehe socialističnega gibanja, ki so sorazmerno veliki.

Socializem še ni prinesel sreče človeštvu, ustvaril in ustvarja pa predpogoje, ki so potrebni za srečo. Vse moralne pridige cerkve niso zadržale gospodarjev današnjega ekonomskega sistema, da so obsodili delavstvo na življenje, ki je že radi predolgega delovnega časa in prenizkih plač in skrbi za eksistenco preprečevalo in onemogočalo vsako kulturno življenje in udejstvovanje. Delavci so se morali najpoprej pod praporom socializma postaviti v bran, da so dosegli minimalne materialne pogoje človeka vrednega življenja. V krajih, kjer si je delavstvo s svojimi strokovnimi organizacijami znatnoboljšalo svoje materialne razmere, si je, žal, za svoj ideal izbral marsikdo malomeščanski, filistrski slog življenja, kar se je bridko maščevalo nad vsem gibanjem, kakor smo videli v Nemčiji. Pa tudi tega pojava ne smemo gledati z očmi moralizirajočih poboljševalcev sveta.

Hendrik de Man, eden intelektualnih voditeljev belgijskega socialističnega gibanja, pravi o tem:

»V urah obupa nad pomalomeščanjem delavstva najdem tolažbo v nekem spominu iz svoje mladeniške dobe. Belgijsko mesto, kjer sem obiskoval univerzo, je bilo veliko središče tekstilne industrije. Vsako jutro pred šesto uro me je zbudilo štorkljanje lesenih čevljev po cestnem tlaku; trudna vojska delavcev, žen in otrok je šla skozi jetniškimi vratom podobne vhode v tovarne, ki jih je zapustila šele ob osmih zvečer še bolj

utrujena, izčrpana in bleda. Ni še četrť stoletja od tedaj. Ko sem se spomnil sramu in ogorčenosti, ki sem ju občutil tedaj, ker se je meni godilo dobro, sem si dejal: Ozkosrčen in omejen diletant razrednega boja si, če se jeziš nad tem, da ti ljudje, odkar morajo garati namesto dvanajst samo osem ur, ne žive po tvoji želji, po tvojih estetičnih in kulturnih idealih. Danes, ko morejo malo bolje živeti radi žrtev, ki so jih sami doprinesli v svojem organizacijskem boju, ne znajo s svojimi nekaj krajcarji večje plače in nekaj več urami prostega časa radi svojega nepoznanja višjih užitkov početi drugega, kakor da sledé bedastim užitkom »špisarstva«. In zato so ti postali manj simpatični. Toda, ali so ti ljudje samo zato tu, da dajejo tebi štafažo za odrske efekte tvoje filozofske, revolucionarne romantike? Ali naj živé po svojih ali tvojih smotrih? Ti tožiš nad temi ljudmi, ker so v svoji večini postali filistri. Toda, ali mar nimajo filistrske nature večino v vseh plasteh? Morda je dobro, da je tako — ker če bi bili na svetu sami bohemi in geniji, bi bilo predivje na svetu. In, ali se ne morajo ljudje najprej osvoboditi najhujših skrbi vsakdanje bede — krulečega želodca, utrujenosti udov, zaspanih oči —, preden dosežejo oni ali njih otrok otroci svobodo duha, ki spada k lepšemu življenju?«

Boj in delo za boljše socialne pogoje delavskega življenja je torej predpogoj za kulturno povzdigo in emancipacijo delavskega razreda. Šele v družbi popolne socialne enakopravnosti se bodo mogli ljudje posvetiti višjim stremljenjem. Vendar je zmotno, polagati in zidati vse na strokovničarski in gospodarski boj.

Neprestano je treba poudarjati, da strokovničarski boj za višje plače in socialnopolitične zakone še ni socializem. Pojasnjevati in razlagati je treba socialistični ideal in v njem vzgajati ljudi. Bolje in naravnost potrebno je, da se vzgajajo ljudje v socialistične vernike — da rabim ta izraz — kakor pa, da se izčrpava vse organizacijsko življenje v dnevnem taktiziranju. Pokret, ki hoče osvojiti svet, potrebuje ljudi, ki se s fanatizmom vere boré v njem. Tisti, ki mislijo, da so prepametni, da bi bili verniki, se končno izkažejo kot najnavadnejši, neumni ljudje brez prepričanja, brez cilja, brez prave življenjske energije. Drugič pa sama gola razumska pamet nikjer ne odloča. Ljudje morajo imeti ljubezen do stvari, če hočemo, da se za njo boré. Mladenič, ki ljubi deklico, ne potrebuje znanstvene raziskave njenega organizma za dokaz, da je lepa. Lepota mladeničeve ljubezni je tista, ki dela deklico lepo. Prav tako potrebuje borec za pravičnejši družabni red predvsem vere, energije in idealizma za to borbo.

»Svoboda«, katere naloga je socialistična vzgoja delavstva, mora dopovedati svojim članom, da mora biti za nje socializem predvsem zahteva na nje same, ne na druge. Socialistična ideja osrečuje človeka že v sedanjosti, ker dela ljudi boljše, ker jih dviga nad nje same in jim kaže višje, nadosebne namene. Socializem je družabni ideal bodočnosti, socialistična ideja pa že danes vpliva na ljudi plemenito, jih vzgaja v solidarnosti, požrtvovalnosti, značajnosti. Socializem ni nikako enkratno sredstvo za osvobojenje človeštva, temveč je nastajanje, razvoj, ki se začne s prvim zavestnim dejanjem, narejenim zanj, in ki se konča z zadnjim dejanjem.

Ne vemo, kako se bo še razvijala bodočnost; ne moremo vedeti, kakšna bo prav za prav socialistična družba, ker si je — otroci današnjega družabnega reda — niti ne moremo natančno predstavljati in ker

se nobena družba ne razvija po določenih odredbah ali sanjah, temveč iz življenja samega. Mi se borimo za njo, ker vemo, da bo to idealnejša, pravičnejša, res človeška družba. Svet se bo izpremenil, kolikor ga bomo ljudje spremenili. In vsako dejanje, storjeno za preobrazbo sveta, ostane storjeno in se ne more izgubiti.

Mi smo socialisti ali bi vsaj morali biti ne radi tega, ker pričakujemo, da bomo v strokovni organizaciji dobili kako osebnost ugodnost, ki je brez nje ne bi. Smo in bodimo socialisti iz motivov, kakor jih navaja Hendrik de Man:

»Sovraštvo do socialne krivičnosti, ogorčenje nad ponižanjem človeške časti, nad buržujskim egoizmom, nad ordinarnim dobičkarstvom, nad družabno hinavščino je že v mladeniških letih napravilo iz mene upornika proti nazorom moje okolice. Ozračja današnje propale meščanske družbe ne morem dihati. Ne morem živeti drugače, kakor da delam za socializem.«

Taki bodimo »Svobodaši«, v tem znamenju delajmo, pa bomo sigurni, da bo »Svoboda« po letošnjem kongresu dosegla nove uspehe v izobrazbi in vzgoji članstva in drugega delavstva. Ne bodimo prav nič zaljubljeni v svoje ime, v svoje številne pevske zборе in dramske odseke, ker vsi odseki in vsa zveza morajo biti le sredstvo za višji namen — za vzgojo naraščaja in zaupnikov, ki bodo nekaj znali in ki bodo imeli v sebi res trdno prepričanje in voljo, da po njem dosledno uravnavajo svoje življenje in delovanje. Na delo naše vedno širše razpredene zveze smemo biti ponosni le v toliko, kolikor izvršuje ta svoj namen, kolikor prinaša celotnemu delavskemu gibanju pogona in življenja. V tem smislu premo-trimo na svojem kongresu svoje dosedanje delo in pojdemo potem na delo vsak v svoj kraj!

—elj.

Rudolf Golouh, Avstrijski spor in Mala antanta

Teza, da vodi pofašistenje Evrope neizbežno do vojne, se vsak dan bolj potrjuje. Treba samo malo pregledati položaj v Srednji Evropi, da se vidi, kako trhli so temelji, na katerih počiva takozvani svetovni mir. Ta položaj je že danes tak, da je n. pr. še pred nekaj tedni le malo manjkalo, da se niso na ozemlju Avstrije srečale oborožene divizije italijanskega in nemškega fašizma. Osnovna usodna napaka zapadnih demokracij pri vodstvu mednarodne politike tiči ravno v tem, da delajo za mir, medtem pa tolerirajo in češče celo pospešujejo fašizem, ki je stalno nasprotje miru.

Dokler se je veliki mednarodni spor, ki traja od svetovne vojne dalje, vodil med francosko in nemško demokracijo, so mogle obdonavske države živeti v nekem relativnem miru, in Italija sama je bila dotlej prisiljena omejevati svoje razorno delovanje na balkanske dežele čisto po vzoru prejšnje Avstrije. Z zmago hitlerizma v Nemčiji, s porazom italijanske zunanje politike na Balkanu, se je težišče italijanskega in nemškega imperializma premaknilo. Obdonavsko področje je postalo znova središče vseh najopasnejših sporov. Čim bolj sta se Bolgarija in Albanija izmikale italijanskemu vplivu, tem bolj je Italija tiščala v Avstrijo. Čim bolj je Francija odbijala revanžne težnje hitlerjevske Nemčije, tem bolj je ta terjala zase avstrijski narod in avstrijsko zemljo ter pot na Jadran in na Balkan. Tako je postala Avstrija v kratkem najopasnejša Albanija,

in če kje, se baš tu kaže vsa nepojmljiva kratkovidnost in nesposobnost manažerjev zunanje politike velikih zapadnih sil. Ti manažerji so najbrže mislili, da bodo postrigli peruti nemškemu ekspanzionizmu in očuvali Avstrijo, če prepuste sedanji Italiji, da brani njeno samostojnost. S tem pa ni bila samo v trenutku pokopana ravno njena samostojnost, kajti Avstrija je že sedaj pokorni sluga Italije, nego, kar je mnogo hujše, otvorilo se je na stežaj pohlepu nemškega in italijanskega razdraženega imperiazma eno najbolj raznolikih nacionalno in politično najbolj divergentnih ozemelj, kjer morejo diplomatske intrige in zavojevalni naklepi povzročiti v kratkem največji kaos.

V tem delu sveta je predstavljala kolikor toliko trdni in zanesljivi element ravnovesja edinole Mala antanta, ker je združevala glavne državne sile tega področja in ker se je njena politična delavnost gibala v mejah mednarodne politike zapadnih velesil. Če bi na Dunaju ne prevladovala še vedno stara habsburška miselnost, bi se morala Avstrija že zdavnaj nasloniti na to tvorbo, da reši svojo neodvisnost. Toda to, kar niso znali razumeti po restavraciji hlepeči avstrijski »državniki«, bi morali razumeti vsaj tisti, ki vodijo ali si vsaj domišljujejo, da vodijo zunanjo politiko evropskih držav. Mesto, da bi se v tem teritorialnem kompleksu uveljavljalo bolj in bolj vpliv in privlačnost Male antante, se je prepustilo, da se mimo nje vsidrata v tem področju dve tuji, po razpadu obdonavskega ravnovesja stremeči državi. V pogledu Avstrije se more Nemčija vsaj sklicevati na narodno sorodnost, toda kaj ima tu iskati Italija?

Ali ne bodo zapadne velesile, katere nosijo krajem kraja vso odgovornost za današnje skrajno opasno mednarodno stanje, nikoli doumele, da je stalno bistvo sleherne zunanje politike, sleherne fašistične države le ekspanzionizem in zavojevanje, le stalno rušenje ustvarjenega stanja, stalno podminiranje vseh osnov normalnega sožitja, stalno netenje novega svetovnega požara, in da vodi vsako razširjenje vplivne sfere teh držav osnovno in dimenzionalno toliko hitreje do nove vojne katastrofe?

Kolikor večja je zunanjepolitična aktivnost fašističnih držav, toliko manjša je verjetnost ohranitve miru.

Intervencija Italije in Nemčije v avstrijskem sporu je že sedaj do skrajnosti oslabilo politično ravnovesje in more celo ojačiti divergentnosti med samimi članicami Male antante. Države, ki so geografsko bliže Nemčiji in so po nemškem ekspanzionizmu bolj ogrožene, se bodo naslanjale bolj na Italijo, države, ki jih osrečuje italijansko sosodstvo in ki so imele že dovolj prilike občutiti blagodati italijanskega prizadevanja za bratstvo in mir, bodo upravičeno drugačnega mišljenja. Rezultat: Mala antanta bo še bolj izgubila na svojem vplivu in pomenu, pridobila bosta le tuja imperializma.

Ta zadeva z Malo antanto, ki jo puščajo ob strani celo pri stvareh, ki spadajo direktno v njeno prirodno interesno sfero, nazorno dokazuje, kako modro rešujejo velesile probleme Srednje Evrope in podonavsko-balkanskih dežel ter miru sploh. Mala antanta je bila osnovana kot pendant Veliki antanti, predstavljala je in predstavlja še danes, vsaj številčno, veliko silo; če kje, bi se morala njena soodlojučoča moč pokazati ravno pri reševanju avstrijskega problema. Zaenkrat pa hodijo avstrijski ministri po navodila v Rim, so sploh tako ponosni na samostojnost svoje države, da ne pokrenejo ničesar brez Mussolinijevega dovoljenja — tudi Avstrijo so po-fašistili po njegovem navodilu. Mala antanta je za veliko Avstrijo očitno

postranski činitelj. Glavno je Rim. Vsaj dokler se ne bo odločila za Berlin. In vse izgleda, da se zdi vse to v redu in pravilno celo Parizu.

Kajti ni težko predvidevati nadaljnega razvoja dogodkov v tem delu Evrope. Notranje politične razmere in bližajoči se plebiscit v Posaarju bodo pritisk Nemčije na Avstrijo za nekaj časa morda olajšale, prej ali slej se bo pa začelo znova, s še večjo srditostjo kot doslej. Edina garancija neodvisnosti in miru v Avstriji so bili pravzaprav socialni demokratje; čim so nje izločili iz avstrijskega javnega življenja, se je odprla pot pofašistenju Avstrije, fašistična Avstrija pa more biti samo najtesnejša zaveznica hitlerjeve Nemčije. Vso nasprotno delovanje katoliških krogov v zvezi z Mussolinijevo Italijo ne bo moglo na tem stalno nič spremeniti. Avstrija je zapravila svojo samostojnost, ko je pogazila svojo demokracijo, ko je iskala zveze z Rimom mesto s Prago, ko se je sploh izločila iz maloantantnega kompleksa.

Mala antanta sama pa, vtesnjena med nemškim in italijanskim šovinizmom, bo morala radi slepe, češče brezciljne, stalno zgrešene politike Francije in Anglije, za kateri je Italija vedno in povsod važnejši činitelj kot maloantantne države, napeti še vse drugačne sile, da reši svojo soglasnost, svoj prestiž, in, kar je glavno, da reši svoj del sveta najusodnejših komplikacij. Še nikoli ni bil tukaj mir tako ogrožen, kakor sedaj, ko je Francija izročila varstvo Avstrije v miroljubne roke onih, ki jim je vojna in zavojevanje bistvo vsega mednarodnega političnega delovanja.

Da fašistične države ogrožajo in napadajo Evropo, nas ne more presenetiti. Vsaj v tem so dosledne in logične. Presenetiti nas pa mora zadržanje zapadnih, takozvanih demokratskih velesil, Francije in Anglije, napram vsemu dejanju in nehanju teh držav.

Na dnu vseh današnjih mednarodnih problemov leži, da se ne da notranja politika držav ločiti od zunanje. Sedanje nemogoče mednarodno stanje ima svoj izvor v dejstvu, da so zapadne velesile prepuščale italijanskemu fašizmu prosto pot, da so bile z njim celo prijateljske, se češče med seboj izigravale za njegovo naklonjenost, misleč, da je fašizem le notranji problem dotične države. V resnici pomeni nasilje na znotraj tudi nasilje na zunaj. Italijanski fašizem ni samo onemogočal konsolidacijo mednarodnih prilik, rodil je nemški nacizem, ustvaril stanje stalne opasnosti spopada za vso Evropo. In še sedaj, ko sta se fašizem in nacizem srečala na teritoriju Avstrije, Francija in Anglija koketirata z Rimom. Vidita na vsak način še vedno prej Rim kot Malo antanto. Če bo ta čudni svet zagazil v novo katastrofo, ne bo krivda omenjenih dveh držav manjša od krivde onih, ki bodo katastrofo izzvali.

Evropa se maje v svojih tečajih po nebrzdanosti enih, ali tudi po slepoti drugih.

Premnogim je delavska organizacija kot dežnik: spomnijo se na njo le, kadar jo potrebujejo. „Svobodaš“ pa mora pomagati delavski organizaciji vselej, ker s tem pomaga vsem in sebi.

K. A., Georg Weissel

(Življenje socialističnega intelektualca)

V 2. številki avstrijske socialistične revije »Der Kampf«, ki izhaja sedaj v Pragi, priobčuje Weisslov najožji sodružnik kratek življenjepis tega junaka, ki je bil obešen na Dunaju ob februarški vstaji. G. Weissel je s svojim junaštvom in s svojim delom postal ideal socialističnega intelektualca, njegovo herojstvo spada v zgodovino socializma in zato tudi mi priobčujemo njegovo biografijo. Uredništvo.

Georg Weissel se je rodil 28. marca 1899 kot sin železniškega uslužbenca v Brigittenau, 20. dunajskem okraju. Bil je edin otrok svojih staršev, ki sta bila oba iz Dunaja. Materielne razmere so bile skromne, vendar urejene tako, da je mogel ta zdravi, močni in bistroumni fant obiskovati srednjo šolo in sicer realko v Unterberggasse.

Na srednji šoli je kazal posebno zanimanje za kemijo, matematiko in zgodovino. Bil je dober dijak. Samo v šestem razredu je imel spor s katoliškim katehetom; ta konflikt ga je stal izgubo brezplačne šolnine za en semester. Njegov oče je bil prepričan socialdemokrat, vendar zavestno ni vplival na fanta, ki je sprejemal svoje prve politične vtise iz »Arbeiter-Zeitung«, svoj prosti čas pa preživljal v krogu svojih brigittenauskih tovarišev s telovadbo in nogometom. Po maturi 1917 je moral takoj odriniti k vojakom kot »enoletni prostovoljec«. Z 8. inf. polkom je prišel na italijansko fronto v Dolomite. Ranjen ni bil, pač pa je zbolel na težki dizenteriji, prišel se je zdraviti na Dunaj, odkoder se je zopet povrnil k svojemu staremu polku na italijansko fronto, kjer je ostal do konca vojne. Po vojni je študiral na dunajski tehniki kemijo in 4. maja 1923 je po odlično opravljenih izpitih postal inženjer.

Že na srednji šoli je bil v krogu socialističnih prijateljev, na visoki šoli se je takoj pridružil organizaciji socialističnih študentov in se je zelo aktivno udeleževal socialističnega gibanja na univerzi. Svojo glavno nalogo je izvrševal pri akademski legiji, ustanovljeni 1924; to je bil študentski oddelek socialistične obrambne organizacije »Republikanischer Schutzbund«. Weissel je vojaško izobraževal svoje tovariše, pri katerih je bil zelo priljubljen radi dosledne stvarnosti in odločnosti, »švindlerji« so se pa bali njegove jeze. Njegova značajnost, socialistično znanje, tovarištvo in skoro pretirana skromnost so mu med socialističnimi študenti pridobile mnogo sodrugov, ki so si šteli v čast, da so bili njegovi prijatelji.

Potem, ko je postal inženjer, je stopil na pot trpljenja vseh akademikov povojne dobe: bil je brez posla. Z veliko ljubeznijo se je hotel posvetiti svoji stroki — kemiji, prišel je za nekaj časa kot ferialni praktik in volonter v mestno plinarno, kjer pa trajne zaposlitve ni mogel dobiti. Tako je preživel več let v najneugodnejših materialnih razmerah in težkem duhovnem razpoloženju. Socialističnega dela na univerzi ni opustil. Vpisal se je kot izreden slušatelj filozofije in matematike; mislil je tudi na to, da bi šel v Rusijo, ko je 1926 postal častnik dunajske požarne brambe.

Zelo težko se je poslovil od svojega poklica; toda kmalu je tudi v novem poklicu odkril priložnost za udejstvovanje, ki ga je veselilo. V laboratoriju požarne brambe se je ukvarjal s kemičnimi problemi, zlasti z

zaščito pred strupenimi plini. Kmalu je prevzel nadzorstvo nad vsemi protiplinskimi aparati in pouk v obrambi proti plinom.

Maja 1927 se je končno oženil — na dunajskem magistratu, ker sta bila on in nevesta brez konfesije. Septembra 1931 je postal komandant požarne brambe v Floridsdorfu, kjer si je uredil svoj dom.

Weissel je bil intelektualec v pravem pomenu te besede. Njegov preprost, vsaki frazi, vsaki netočnosti tuj značaj ni nič izdajal njegovega obsežnega znanja v raznih področjih. Človek se mu je naravnost čudil, ko je videl, kako dobro je podkovan v zgodovini, geografiji in etnologiji. Bral je mnogo, dobro je poznal vso moderno literaturo, posebno pa se je izobraževal kot socialist. Weissel je bil navdušen, da fanatičen šahist. K bistvu njegove narave spada tudi njegova ljubezen do gorâ. Bil je abstinent. Njegovo strenirano, mišičasto telo, ki ni imelo niti grama odveč masti, in njegova vztrajnost sta mu omogočala najtežje ture po ledu in skali. Tako je napravil najtežje plezalne ture na Rax, Dachstein, Kitzsteinhorn, Wiesbachhorn in Grossglockner.

Weissel je bil pogumen in trd napram sebi. Njegov skoro pretiran občutek za čast mu ni dovoljeval niti najmanjše nedoslednosti proti socialistični etiki in socialističnemu slogu življenja. V tem je bil fanatik. Tujim ljudem se ni odkrival, naravnost odbijajoč je bil. Kdor pa si je pridobil njegovo prijateljstvo, mu je postal najboljši tovariš. Ženo in otroka je ljubil nad vse. Posebno fantek je bil njegov ponos; dosleden svojim nazorom ga ni nikdar udaril. Moštvu požarne brambe je bil dober, ali strog predstojnik, ki drugim prav tako kakor sebi ni dopuščal pregrešk. Organiziral je telovadne ure, z moštvom je skupno bral knjige in vodil diskusije. S svojimi oficirskimi tovariši je malo občeval.

Potem ko je zapustil akademsko legijo, se je udejstvoval v Schutzbundu mestnih nameščencev. Potem pa se je socialdemokratski stranki nekoliko odtujil. Ni se strinjal s politiko defenzive, v katero je prišla stranka po krvavem 15. juliju 1927; poleg tega se je zelo razburjal nad marsikaterimi človeškimi napakami posameznikov. Prišlo je tako daleč, da je 1930 izstopil iz stranke. Seveda s tem ni odpadel od ideje socializma. Nato je zopet začel delati v Schutzbundu in jeseni 1933 je postal zopet član stranke.

V zadnjih mesecih pred svojo mučeniško smrtjo se je izključno posvetil gibanju. Za privatno življenje, za ženo in otroka mu ni več preostajalo časa.

V noči od ponedeljka na torek 13. februarja se je odločil. Morda je bila to najtežja noč njegovega življenja. V torek zjutraj se je poslovil od svojih in odšel k sodrugom.

V Floridsdorfu, kjer je Weissel vodil v boj tudi svoje oborožene gasilce, se je socialistični Schutzbund najbolj junaško in vztrajno boril. Vladne čete in heimwehrovci so mogli zlomiti odpor socialističnega delavstva šele potem, ko so poslali proti njemu infanterijska polka št. 2 in 5 z motorizirano gorsko baterijo, en bataljon polka št. 4, pol bataljona oficirskih akademikov, iz Kremisa so dobili v pomoč še 2. bataljon 6. polka, pionirski bataljon št. 1, topništvo, kolesarski bataljon št. 2, iz Stockeraua še dve bateriji havbic, veliko število oklopnih avtomobilov in minometalcev in dva železniška oklopna vlaka. Vsa ta ogromna vojaška moč, podpirana še po policiji in heimwehrovcih, je bila mobilizirana, da premaga schutzbundovce, ki so

že 50 ur neprestano stali v boju in ki v vsem tem času niso skoro nič drugega zaužili kakor čaj in kruh.

V teh bojih so ujeli Weissla in ga postavili takoj pred naglo sodišče. Iz njegovega zasliševanja naj navedemo nekaj mest:

Predsednik: Ali ste vedeli, da je bila vaša akcija naperjena proti vladi?

Weissel: Seveda.

Predsednik: Odkod je dobil Roscher naročilo, naj se oborožé gasilci?

Weissel: Ali moram to povedati?

Predsednik: Junaško ste priznali svojo vlogo in Vam ni treba drugih izdajati. Ali so bili gasilci prisiljeni, da so bili pri Schutzbundu?

Weissel: Ne, nikdar.

Predsednik: Ali so vam vaši ljudje brez nadaljnjega sledili?

Weissel: Da, svoje ljudi sem imel trdno v rokah.

Predsednik: Zakaj ste se udali policiji?

Weissel: Ker nas je bilo premalo.

Predsednik: In če bi vas bilo več, se ne bi udali?

Weissel: Samo ob sebi je razumljivo, da se ne bi.

Drž. pravdnik: Gotovo ste mislili, da je izbruhnila revolucija?

Weissel: Čakali smo na ojačenje in s tem računali. Ojačenja pa nismo dobili.

Ponoči so ga obsodili na smrt na večalih in na predsednikovo vprašanje, ali je razumel sodbo, je odgovoril glasno in samozavestno: Da.

Predsednik: Proti tej obsodbi ni pravnega leka. Ali hočete duhovnika?

Weissel: Ne.

O polnoči so obsodbo izvršili. Pokonci, s trdnimi koraki je stopil Weissel pod vislice in zaklical: »Živijo revolucionarni socializem!«

H. N. Brailsford, Bodočnost v Angliji

Angleška delavska stranka zavzema zelo važno postojanko v bojni fronti mednarodnega socializma. To je edina stranka v veliki državi, ki bo morda imela čast, da bo popravila nesrečo, ki je zadela vse gibanje, ko je propadla nemška socialna demokracija. V Angliji se lahko odloči, ali bo fašizem triumfiral tudi v zapadni Evropi.

Vsi mi mislimo — upravičeno ali neupravičeno — da se bo angleška politika najmanj dve ali tri leta razvijala po normalni, ustavni poti. Angleški fašisti sicer naraščajo, vendar imajo komaj 17.000 članov. Fašizem v Angliji ne bo postal neposredna nevarnost, preden srednji stan ne spozna, da hoče delavska stranka res uvesti socializem in da je blizu uspeha, ali dokler ne bo ta stan prišel v tako periodo gospodarske stiske, ki bi bila podobna nemškim razmeram.

Če se bodo politične razmere razvijale normalno in brez vojne, bodo prihodnje parlamentarne volitve v dveh letih, najkasneje v oktobru 1936. Zmage delavske stranke pri občinskih volitvah, zlasti v Londonu dajo slutiti izid prihodnjih volitev v parlament. Panika, ki je 1931 pohodila delavsko stranko, je pozabljena. Neokretno in leno ministროvanje Macdonaldovo ne vzbuja niti hvaležnosti niti zanimanja; liberalci, ki so se udeležili vsake neumnosti, izginjajo. Verjetno je, da se bo delavska stranka

vrnila v parlament močnejša, nego je bila 1929, če se konservativcem ne bo medtem posrečila nova panika za zbežanje volivcev. Nekateri pričakujejo, da bo dosegla absolutno večino. Meni se to ne zdi verjetno, ker naša propaganda na deželi ne napreduje.

Kaj se bo zgodilo, če bo delavska stranka zopet najmočnejša, pa pri tem ne bo imela absolutne večine? Naziranje levega krila je popolnoma jasno in sedaj velika večina stranke deli njegovo mnenje. Nikakor ne bo prevzela vlade pod pogoji, s katerimi se je zadovoljil Macdonald l. 1929. Večina od nas gleda na dobo njegovega vladanja s čuvstvi sramu in obžalovanja; čeprav je res, da bi mogla delavska vlada pod pogumnimi in pravimi voditelji mnogo več doseči na polju socialnih reform, nego je dosegla v letih 1929 do 1931, se je vendar stremljenje gibanja obrnilo v drugo smer. Delavska stranka ni več to, kar je bila v splošnem do krize l. 1931. — reformistična stranka; danes ona razume, da propadajoči kapitalizem ne bo prostovoljno pristal na koncesije, za katere bi bil pripravljen v časih gospodarskega procvita. Angleška delavska stranka je prišla do spoznanja, da se nahaja s kapitalističnim razredom v odločilnem boju za oblast. Ne zadovoljuje se več z upravo kapitalističnega sistema, hoče ga obvladati in spremeniti.

Strankina eksekutiva je zadnji dve leti porabila za to, da je izdelala smel in dalekosežen program za socializacijo tistih podjetij, ki predstavljajo odločilne faktorje v gospodarstvu. Najprej pride na vrsto finančni kapital in tu se namerava socializirati in kontrolirati ne le centralna angleška banka, temveč tudi velike komercialne banke, torej ves sistem kredita in nalaganja kapitala. Predelali in izdelali so se detajlirani načrti za nacionalizacijo železnic, vsega prometa, rudnikov in elektrarn v zvezi z nacionalizacijo gospodarsko izkoriščane zemlje. Uvoz glavnih živil in sirovin se misli organizirati potom socializiranih institucij. Strankina eksekutiva izdeluje slične projekte za železno, jekleno in stavbno industrijo. Izdeluje se načrt za smiselne gospodarske spremembe, ki naj postanejo podlaga socialistične družbe. Zavreči ta program in ga nadomestiti z vrsto socialnih reform, ki bi jih bil voljan podpirati tudi preostanek liberalcev, bi bilo moralno nemogoče in bi pomenilo političen samomor.

V sedanjem času bi delavska stranka odklonila prevzem vlade, če ne bi imela za seboj socialistične večine. V skrajnem slučaju bi prevzela vlado za nekaj mesecev, da bi pridobila na času in pripravah za svoje glavne ukrepe; če bi bili njeni predlogi v spodnji zbornici odklonjeni, bi izzvala takoj druge volitve. Če bo tedaj starejša generacija voditeljev in desno krilo istega mnenja, je drugo vprašanje. Najbrže bomo slišali od njih razne neutemeljene razloge za brezpogojni prevzem vlade — predvsem radi evropskega miru in obrambe demokracije.

Tu nastane osnovno vprašanje: ali se sploh more ohraniti mir v kapitalističnem svetu? Ali je mir združljiv s kapitalističnim sistemom nacionalnega konkurenčnega boja? Ali nista pohlep imperializma in vojna že določeni po strukturi kapitalistične tovarne, kjer delavci ne smejo konsumirati dobrin, ki jih ustvarjajo? Ker ji domači trg ne zadošča, se mora kapitalistična industrija boriti za monopolizacijo prekomorskih tržišč. Ali more obstojati prava demokracija tam, kjer more en človek stotinam delavcev dati ali vzeti delo? Napaka Nemcev je bila, da niso spoznali, da je demokracija brez sprememb v gospodarstvu samo senca. Če se mi v Angliji zvežemo z liberalci za obrambo naše papirnate ustave, dočim pu-

stimo v miru lastninske razmere, moramo prej ali slej tudi doživeti usodo nemškega delavskega gibanja.

Kljub vsemu poudarku, ki ga delavska stranka v zadnjih dveh letih daje svojemu socialističnemu programu, vendar še v marsičem nesrečno spominja na nemško socialno demokracijo. Med njenimi voditelji je preveč veteranov, mlajši ljudje ne prihajajo do primerne izraza. Strokovne organizacije s svojimi dnevnimi mezdami in gmotnimi skrbmi imajo odločujoč glas. Mladinska organizacija še ni prava življenjska moč. Propagandne metode stranke so staromodne in okorne; ne poskušajo se uporabljati elementi romantike, zaleta in idealizma, ki v precejšnji meri pojasnjujejo uspehe fašizma. Težko je reči, da imamo socialističen tisk; kajti »Daily Herald«, ki je sedaj najbolj razširjen angleški dnevnik, nikakor ni organ socialistične ideje, čeprav je zanesljiva opora delavske stranke in strokovnih organizacij. Skratka: spoznanje, da smo prišli v odločilno periodo boja za socializem, še ni prodrlo v organizacije, čeprav živi pri najzavednejših članih gibanja. To spoznanje še ni razvrstilo delavskih množic za boj.

Je še druga okolnost, ki so jo doslej spoznali samo nekateri intelektualci v gibanju: Gibanje samo nima prave privlačne moči na veliko število pripadnikov srednjih slojev, ki so sredi med ročnimi delavci in kapitalisti. Razmerje teh plasti napram meščanskim strankam se je očitno zrahljalo, ker ti ljudje spoznavajo, da kapitalistični sistem poka. Mlajša generacija nima političnih tradicij, kajti tudi v Angliji je vojna pretrgala kontinuiteto političnega življenja. Delavska stranka danes ne pridobiva teh ljudi. Večji del stranke si resno sploh ne želi pridobiti naklonjenost teh slojev, niti nima sposobnosti za to, če bi že imel željo. Ti sloji, posebno tehniki, znanstveni delavci in organizatorji stremé po urejeni družbi, ki bi realizirala ogromno potencialno bogastvo, ki ga omogoča znanstveni napredek; socializem kot ideja ima za nje privlačno moč in bi se kmalu pokazali tudi pozitivni učinki, če bi delavska stranka duhovito oznanjala in razlagala to idejo — toda tega, žal, ne dela. Tudi če govori o načrtnem gospodarstvu, ostane še dvomljivo, ali ima v svojih vodilnih krogih ljudi, ki bi bili sposobni, da načrt izvedejo. Rezultat je, da je delavska stranka srednjim stanovom še vedno tuja. Iz tega pa izvira najslabše: da jih more pridobiti zase fašizem, ki tudi govori o redu in o potrebi nove družabne zgradnje. Če nas srednji stan ne bo podprl, so naši izgledi malenkostni. Kajti srednji sloji tvorijo znaten del angleškega prebivalstva in so važen faktor pri političnem odločanju. Končno, če pripadniki tega razreda ne bodo naklonjeni nam, bodo naši poskusi za socializacijo industrije nalteli na nepotrebne tehnične težkoče.

Jesenski kongres stranke bo morda razčistil ta vprašanja.

Vsak dober „Svobodaš“ bi lahko razprodal po en blok za tiskovni sklad „Svobode“.

Teofilo se je prestrašen obrnil k nam, kakor bi nas prosil za navdihnjenje; toda nihče ni vedel kaj več kakor on.

Ker se ni dalo iz Teofila nič izvleči, se je obrnil možic k Philippu Lepemu, ki je držal v rokah dolg seznam, in mu zaukazal:

»Zapiši poleg njegovega imena: ‚refrakter‘.«

Teofilo je odstopil. Drugi, ki je bil poklican, je bil krojač Anacleto.

»Kdo naj živi?« ga je vprašal trebušnik.

Anacleto, ki je utegnil premisliti:

»Marija naj živi!«

»Katera Marija?« ga je vprašal lepi Philippo.

Anacleto je nekoliko premišljeval, se obotavljal, končno pa rekel:

»Loretska!«

»Zapiši ‚refrakter‘,« je zapovedal možic cestarju.

Anacleto je odstopil. Tretji, ki je bil poklican, je bil stari Antonio Braciola. Tudi on je imel odgovor že pripravljen.

»Sveti Rok naj živi!«

Toda tudi to ni zadovoljilo možica in zapovedal je:

»Zapiši ‚refrakter‘.«

Četrti, ki je prišel na vrsto, je bil Pasquale Cipolla.

»Kdo naj živi?« ga je nahrulil.

»Oprostite, kaj pa to pomeni?« si je upal vprašati.

»Povej jasno, kaj misliš,« mu je zapovedal trebušnik. »Kdo naj živi?«

»Kruh in vino naj živita« je Cipolla pošteno odgovoril.

Tudi njega so zapisali kot »refrakterja«.

Vsak izmed nas je čakal, da je prišla vrsta nanj, in nihče ni mogel pogoditi, kaj hoče zastopnik oblasti na svoje vprašanje slišati.

Kar nas je pa posebno zanimalo, pa je bilo nekaj docela drugega: ali bomo namreč morali za napak odgovor kaj plačati. Nihče izmed nas, kajpak, niti slutil ni, kaj naj pomeni beseda »refrakter«; toda skoraj gotovo je bilo, da pomeni: »Mora plačati.«

Kar se mene tiče, sem se skušal približati Generalu Baldisseri; veljal je za najizobraženejšega izmed nas, ker je bil v mladosti v Neaplju. Pri njem sem se nameraval poučiti, kako se mora pravilno odgovoriti, toda on se mi je samo usmiljeno nasmehnil, kakor človek, ki vse ve, a noče tega izdati.

»Kdo naj živi?« ga je vprašal mož postave.

Stari čevljar se je odkril in je zakričal:

»Kraljica Margherita naj živi!«

Uspeh je bil popolnoma drugačen, kakor ga je Baldissera pričakoval. Vojaki so bruhnili v hrupen smeh in možic ga je poučil:

»Je že mrtva... Kraljica Margherita je mrtva.«

»Da je umrla?« je Baldissera začudeno vprašal. »Ni mogoče!«

»Zapiši ‚ustavoverec‘« je rekel možic Philippu Lepemu.

Baldissera je odstopil, majajoč radi množice vseh teh nerazumljivih dogodkov z glavo. Sledil mu je Antonio Zappa, ki je pod Berardovim vplivom zaklical »Proč s tatovi!«, s čimer pa je povzročil splošno ugovarjanje črnosrajčnikov.

»Zapiši ‚anarhist‘« je omenil trebušnik Lepemu.

Zappa je odstopil, na vrsto je prišel Antonio Spaventa.

»Proč s potepuhi!« in je s tem povzročil med črnosrajčniki divji krik. Tudi njega so označili za »anarhista«.

»Kdo naj živi?« je vprašal trebušnik Luigija della Croce.

Toda tudi ta je bil Berardov učenec in ni mogel reči »naj živi«, nego samo »proč«. Zato je odvrnil:

»Proč z davki!«

To pot celo fašisti niso ugovarjali. Tudi della Croceja so označili za »anarhista«.

Globalji vtis je napravil Raffaele Scarpone, ki je zastopniku oblasti skoro v gobec zakričal:

»Proč s tvojim delodajalcem!«

Možic ga je hotel takoj ukleniti, toda Raffaele je bil dovolj pameten, da je zaklical šele, ko se je izmuznil iz četverokotnika. Z dvema skokoma je izginil za cerkev. Nihče ga ni več videl.

Z Jacobom Losurdom se je vnovič pričela vrsta previdnih:

»Vsi naj žive!« je zaklical in prav težko je bilo predstavljati si boljši odgovor. Toda tudi ta ni bil všeč.

»Zapiši,« je rekel možic pomočniku, »liberalec'!«

»Vlada naj živi!« je z najboljšim namenom zaklical Giovanni Oliva.

»Katera vlada?« je vprašal Philippo Lepi.

Oliva ni nikoli vedel, da so na svetu različne vlade. Toda iz vljudnosti je zaklical:

»Zakonita vlada.«

»Zapiši ,lopov'« se je obregnil možic.

Pontius Pilatus je hotel biti posebno zviti, in ko je prišel na vrsto, je zaklical:

»Vlada naj živi!«

»Katera vlada?« je vprašal Philippo.

»Nezakonita vlada.«

»Zapiši,« je narekoval trebušnik, »malopridnež'.«

Tako se ni doslej nikomur posrečilo, da bi našel nekaj, kar bi jih zadovoljilo. Sčasoma je postajala za nas, ki bi morali biti še vprašani, izbira radi odklonitve tolikih odgovorov zmeraj manjša. Toda edino odločilno, še docela nerešeno vprašanje je bilo, ali je treba za napak odgovor kaj plačati. Samo Berardo je dokazoval, da ga to prav nič ne briga, in je skušal na svoje mlade prijatelje vplivati, naj reko »abasso« in ne »evviva«.

»Proč z bankami,« je zakričal Venerdi Santo.

»S katero banko?« je vprašal Philippo.

»Samo ena banka je in ta daje izključno samo impresariju denar,« je odvrnil Venerdi, ki se jo dobro razumel na banko.

»Zapiši ,komunist'.«

Za komunista je bil označen tudi Casparone, ker je odgovoril:

»Proč s Torlonijo!«

Paulummno pa je veljal za »socialista«, ker je odgovoril:

»Naj žive reveži!«

Sredi poslednjih vprašanj in odgovorov se je na drugem koncu trga prikazala Maria Vincenza, Berardova babica, ki smo jo malo prej videli vstopiti pri Mariji Graziji.

»Berardo? Kje je Berardo?« je kričala starka. »Kaj so vse ti lopovi napravili v naših hišah!... Kaj so napravili našim ženam!... In možje? Kje so ostali možje? Berardo?...«

Berardo je takoj razumel ali se je vsaj delal tako in je bil z enim skokom pri drhtečem Philippu. Zgrabil ga je za vrat in vprašal:

»Kje je Elvira? ... Kaj si napravil z Elviro?«

Stara Maria Vincenza je prispela medtem do cerkvenega praga in je začela na kolenih znova jadikovati:

»Madonna, varuj nas, pomagaj nam, reši nas ...«

Ni še končala molitve, ko je glas velikega zvona obrnil poglede vseh na stolp.

Tam so zapazili nekaj, kakor senco neke postave, visoke ženske.

Prevzeti smo zadržali dihanje. Privid je izginil.

»Madonna! Madonna!« je prestrašeno vzkliknil Philippo Lepi.

»Madonna! Madonna!« so začeli vsi ponavljati.

Četverkotnik se je razšel. Črnosrajčniki so bežali k avtom pri izhodu iz vasi.

Iz dalje smo slišali drdranje motorjev.

Potem smo videli, kako so avtomobili z žarometi z veliko hitrostjo vozili po griču navzdol. Ni se nam posrečilo, da bi jih prešteli. Bila jih je brezkončna veriga.

Ob vznožju griča, pri zadnjem ovinku pred glavno cesto so se sunkovito ustavili.

Trajalo je dobre pol ure.

»Zakaj so se ustavili? ... Kaj se nameravajo vrniti?« sem vprašal Berarda.

»Raffaele Scarpone ve, čemu ne peljejo dalje,« mi je smejoč se odvrnil.

Ko so končno avti oddrdrali, je bilo že pozno v noč.

»Ali se izplača, leči še v posteljo, ali pa naj še malo počakamo in zopet odidemo v Fucino?« sem vprašal Berarda.

»Najprej moramo pogledati, kdo je v zvoniku,« je odvrnil Berardo.

V bistvu je veroval namreč v hudiča, ne pa v Madonno. Prikaz hudega duha bi ga prepričal, ne pa prikaz svete device.

V zvoniku smo našli Elviro in mojo ženo, obe bolj mrtvi kakor živi.

(Naslednji dan smo izvedeli, da se je prvi avto prevrnil, ker je zavozil v deblo, ki je bilo počez položeno prek ceste. Bilo jih je več ranjenih, med njimi tudi možic s trobojno prepasnico.)

Mesto

Vznemirjenja, ki jih je doživela v usodni noči, so vrgla Elviro v bolniško posteljo.

Pravkar je dobila nekoliko volne v barvanje in tkanje in močno jo je mučilo, da ni mogla delati. Po vojni je tkalstvo v naših krajih propadlo in Elvirine statve so bile še izmed tistih, ki se še niso popolnoma ustavile. Pa tudi te so imele le še redko kaj dela. Le tu pa tam je dobila nekaj kil volne v predelavo. V sosednih vaseh so pokurili že skoro vse statve, ki so na njih stoletja in stoletja tkali. Vzroki propada te industrije so bili mnogoteri. Domače sirovine so izginile, začelo se je uvajati blago, ki so ga izdelovali v mestu, razen tega pa je bila vzrok tudi naraščujoča beda kafonov.

Ker si ni znala drugače pomagati, je Elvira vprašala Berarda, ali bi ji ne hotel pomagati pri sekanju drv. Ne da bi mislil na plačilo, je rade-

voljno privolil in ni cepil samo drv, nego je pod njenim nadzorstvom barval tudi volno.

Ker je postala Elvira radi prestanega strahu nekoliko bolj suha, je postala s svojim okroglim, rjavim obrazom, črnimi očmi in lasmi, gibčnim telesom morda še lepša. Ležala je na slamnjači v kotu, zapovedovala je in Berardo jo je ubogal kakor otrok, ki se uči nekaj novega. Često ji je stavil tudi vprašanja, ki so jo zmedla, kakor na primer, zakaj postane rumenkasto blago temnomodro, če ga pomočimo v indigo.

»Drugače ne more biti,« je rekla.

»Toda zakaj?« je vztrajal.

»Ker je pač tako,« in da bi izigrala trumf, je vprašala:

»Zakaj pa ne pridejo iz semen sončnice čebule?«

»Ne blebetaj neumnosti,« jo je poučil Berardo; »saj je vendar jasno, da ne more iz pravih semen sončnice nič drugega vzrasti kakor sončnice.«

Taki pogovori so morali dovesti do zbližanja. Kadarkoli sem prišel v barvarnico, da bi ponudil svojo pomoč, sem našel že Berarda tam; našel sem ga pred dvema zidanima pečema, ki sta zavzemali skoraj polovico sobe. Prostor je bil napolnjen z gosto paro, Berardo pa je s črnim drogom mešal ali dvigal blago, ki se je kuhalo v kotlih, ali pa je podgrebal ogenj.

Neki večer je ob moji prisotnosti Elvira poizkušala vsiliti Berardu nekaj lir za plačilo. Toda na njemu lasten način jo je osorno odgnal.

»Če Berardo noče denarja, hoče pač, da ga hraniš za poroko,« sem se upal reči.

Elvira je močno zardela, Berardo pa me je pogledal, kakor bi hotel skočiti vame.

Tu se ne da nič napraviti, sem si mislil. Berardo ni človek, da bi se poročil.

Naslednje jutro pa je prišla Maria Vincenza, Berardova babica, in je vprašala:

»Ali si kaj videl Berarda?«

»Kaj? Kaj sinoči ni prišel domov?«

»Ne,« je rekla in odšla.

Kmalu nato je stopil na moj prag, ne da bi voščil dobro jutro. Stal je brez besed. Ko sem hotel na polje, je rekel:

»Potrebujem nasvet...«

Prvič v svojem življenju je prosil ta človek za nasvet.

»Gre za poroko. Ko si včeraj o tem pričel, se mi ni zdelo nujno, toda sedaj je nujno.«

Tedaj sem razumel, da je spal to noč Berardo pri Elviri.

»Moje mnenje je, da nič ne izgubiš, če Elviro takoj poročiš, pač pa vse pridobiš... Boljše ne dobiš v vsej Fontamari.«

»Nisi me razumel,« je pojasnjeval Berardo. »Ali sem si mar kedaj želel boljše žene?... Nasprotno, kaj pa sem jaz?... Kafone brez zemlje. Črv brez zemlje. Krt brez krtine. Lisjak brez lisičine. Ali bo zadovoljna s človekom, ki nima zemlje?... To ne gre. Če ona nima pameti, jo imam jaz. Če stradam sam ali z babico, to nič ne de. Toda, če bi bila Elvira pri meni... Da bi delal za mezdo danes pri tem, jutri pri onem, tudi ni nič. Toda ali naj bo njen mož dninar?... Ali sme sploh vzeti kafona brez zemlje za moža?«

»Čemu nisi tega preje premislil? Čemu se nisi tega sinoči domislil, preden si legel k njej?«

»Nisi me razumel,« je ponovil Berardo nepotrpežljivo. »Jaz kar nič ne mislim na to, da bi se je odrekel... Nikoli ne bi dopustil, da bi jo dobil drug...«

To je bil pristni Berardo. Ves dan si se lahko prepiral z njim, do konca mu nisi prišel.

To pot pa je bilo vprašanje zelo enostavno in menil sem, da bom vse mogoče ugovore presekal:

»Ali jo nameravaš poročiti ali ne?«

»Ničesar nisi razumel in nikoli ne boš ničesar razumel!« Nato je odšel.

Berardovo razpoloženje se ni izboljšalo. Vzrok njegovega nemira je bilo v bistvu pomanjkanje zemlje. Doslej je skušal to zakriti z neprestanim govoričenjem; toda radi nujne nujnosti, da bi si ustanovil družino, se je zavedel trde resničnosti.

V Fontamari je bilo malo kafonov brez zemlje. Bili so zaničevani in pri vseh slabo zapisani. Povsod so veljali za posebno nezmožne, za posebno nevedne, za posebno neumne, za posebno lene in v mnogih slučajih so to sodbo res opravičevali. Toda v poslednjih letih se je vse izpremenilo. Noben mali kmet ni v naših krajih pomnožil zemlje in noben dninar si je ni pridobil; nasprotno, bilo je mnogo malih posestnikov, ki so jih upniki razlastili in jih napravili za ljudi, ki nimajo nič. Celo bogati kmetje so propadli do kafonov. O Berardi Violi je lahko rekel kdo, kar je hotel, toda nihče ni mogel zanikati, da je po moči in pameti ostale Fontamareze prekašal. Če se mu ni posrečilo, da bi zbral tisto malo vsoto, ki je potrebna za nakup zemljišča, je to enostavno pomenilo, da so minuli časi, ki so v njih lahko postali kafoni, ki so bili brez zemlje, posestniki. Berardovo usodo je delila večina mladih ljudi v Fontamari.

Čeprav so se izpremenili časi, se pa javno mnenje vendar ni izpremenilo. Kafone brez zemlje je bil zaničevan in Berardo se v tem ni mogel znajti. Zmeraj je upal, da si bo z dolgoletnim bivanjem v Ameriki ali z delom v drugih italijanskih krajih pridobil zemljo, toda to se mu ni nikoli posrečilo. Spričo grozeče in neizogibne poroke je čutil, da bo za vse življenje prisiljen k bednemu životarjenju. Drugega izhoda ni bilo.

O edinem izhodu, o delu v mestu nas je prav nepričakovano poučil nekdo, ki se ga nihče izmed nas ni v Fontamari nadejal.

Bil je grbast starec, napol kafone, napol meščan, ali bolje povedano, kafone, ki se je v mestu privadil mestnim navadam; ko je prispel s kovčgom na hrbtu na trg v Fontamari, smo ga vsi smatrali za potujočega pridigarja, ki se klati po svetu, prerokuje o žetvi, odvrtača kužne bolezni, zdravi živino in ženske od hudega pogleda in prodaja pravo zdravilo zoper kurja očesa.

»Od kod prihajaš in kaj boš povedal?« ga je vprašal Generale Baldissera, ki je stopil iz radovednosti takoj za njim, ko ga je videl iti mimo svoje delavnice; poklical je še Marietto Sorcanero, Michela Zompo, Berarda Violo in mene.

Starec se je zvelkel na sredo trga, postavil tja kovčeg, sedel nanj kakor človek, ki ne namerava več vstati, in je odgovoril:

»Nihče ni prerok v svoji domovini...«

Nismo takoj razumeli, kaj je hotel s tem reči.

Po videzu je bil prav čuden. Imel je otroško glavo, dvoje preplašenih oči, staromodno francosko brado, orjaški, gobast pijandurski nos, ki bi priteklo iz njega vino najrazličnejših letnikov, če bi ga iztislili. Na glavi

je nosil trd klobuk; oblečen je bil v suknjič s svilenim ovratnikom, z dvema vrstama bleščočih gumbov, razen tega pa je imel sive vojaške hlače.

»Prerokuj nam kaj, toda zastonj,« ga je prosil Michele.

»Samo malo potrpite ... Najprej privedite Giuditto Goriano,« je odvrnil stari.

»Ta se je že izpremenila v prah,« je odgovoril Michele. Smejali smo se, ker se je starec v tej stvari izkazal že za slabega preroka.

»Če je Giuditta mrtva, pa mi privedite Berarda Goriana,« je zahteval.

»Tudi Berardo Goriano je mrtev, že od začetka vojne,« je odgovorila Sorcanera.

»In Peppino Goriano? ... Ali je tudi on mrtev,« je sedaj prerok užajljeno vprašal.

O tem pa so bila mnenja deljena. Sorcanera, ki je v mladosti spala tudi s Peppinom Gorianom, je trdila, da je umrl v Rimu, dočim se je Baldissera bolj nagibal k mnenju, da si je napravil v Rimu denar, poročil bogato ženo in pri tem pozabil na ime svojega rojstnega kraja.

Tedaj je dvignil tujec glavo in rekel:

»Pripovedoval vam bom resnično zgodbo o Peppinu:

V tistem letu, preden so umorili kralja Umberta, je odšel iz Fontanare v Rim ... Koliko let je že od tedaj? ... Račun je lahak: od Umbertove smrti pa do zvezde repatice, ki se je prikazala po tripolitanski vojni, je preteklo okrog deset let; od zvezde repatice do tržaške vojne je bilo zopet pet let, znaša petnajst let; tržaška vojna je trajala štiri ali pet let, znaša torej dvajset let; potem so vladali rdeči pet let, je pet in dvajset let; nato je prišla doba reda, ki traja že sedem let in o kateri vsi upajo, da bo kmalu prenehala in da pridejo namesto tega morda Turki, toda vendar noče nehati, o Turkih ni sledu in to znaša pet in trideset let.

Peppino Goriano je odšel torej pred pet in tridesetimi leti v lovu za srečo v Rim; trdno je bil namenjen, da se bo takoj, ko jo bo ujel, vrnil v Fontamare, da bi poročil šestnajstletno dekle, ki ga je ljubil in ki se je tedaj pisala Marietta Sorcettonero ...»

»Tu,« mu je segla Marietta v besedo in pri tem zardela.

»Nemogoče!« je zaklical krivi prerok in premeril žensko od glave do nog.

Zavzeli smo se zanjo in prerok je ves zmeden in zbežan umolknil. Po daljšem odmoru je končno nadaljeval s pripovedovanjem zgodbe:

»Peppino Goriano je računl, da si bo v nekaj letih napravil premoženje ... V Rimu je tudi takoj našel v institutu 'Fate-bene-fratelli' kot kuharski vajenec mesto, toda obogatel pri tem ni. Po štirinajst ur je delal na dan, dobival je hrano in posteljo, ne pa pijače.

Duhovniki v institutu so menili, da vino človeka ponižuje, in zato svojih podložnih niso marali poniževati. Edini, ki jim je bilo v tem institutu dovoljeno, da so bili ponižani, so bili višji. Njihovo vino pa je bilo v kleti in tam je delal Peppino Goriano in tako so ga po dvanajstletni, zvesti službi postavili radi neprestane pijanosti pred vrata ... Nekaj časa je ostal sedaj brezposeln. Tu pa tam si je s kakim malim delom prislužil nekaj soldov. Ti pa so zadoščali samo za pijačo, ne pa za jedačo in še manj za spanje ... Noči je prebil — kakršen je bil pač letni čas — ali v botaničnem vrtu, v koliseju ali pa pod obokom Esedre; to so podnevi same zanimivosti, toda za spanje kaj malo pripravne. Tedaj se je neko noč prikazal Peppinu Gorianu v spanju sveti Rok in mu povedal, kako se da priti v bližnjo trgovino s klobasami. Peppino je takoj dirjal k trgo-

vini; toda končno so ga iznenadili stražniki, ga vklenili in obsojen je bil na osemmesečno ječo. Poizkušal je svetega Roka zaplesti v proces, toda sodniki vanj niso verjeli. Sodniki revnim navadno ne verjamejo... V ječi pa je imel srečo: zbolel je na očeh. Najprej je začela teči iz njih belkasta tekočina, nato so zatekle in se pordečile kakor majhni tomati. Videti je bil res ubog. Radi očesne bolezni so ga izpustili iz ječe in sedaj se je Peppinu Goriano prvič posrečilo, da je zgrabil srečo za lase: najel si je malo dekletce nekega znanca in se prepustil usmiljenosti. Zjutraj je obhodil navadno cerkve, kjer so brali maše za duše, ki trpe v vicah, opoldne je praznil krožnike z juho pred raznimi samostanskimi vrati, popoldne in zvečer pa je na pokopališčih in pred gledališkimi vrati vzbujal usmiljenje mimoidočih. Čeprav ga je na to dekletce veljalo na dan dve liri, je Peppino vendarle dovolj zaslužil, da si je najel sobo in si prihranil nekaj soldov. Za jed mu ni bilo treba skrbeti, kajti v samostanih je dobil rajši preveč in bil je celo prisiljen, da je del prejetih dobrot zamenjaval v neki gostilni pri vratih San Giovannija za vino. Peppino je upal, da se bo vsaj nekaj let posvetil dobrotnikom, da si bo prihranil čedno vsoto, nato se pa vrnil v Fontamaro in poročil Sorcettonero...»

»Zakaj pa tega ni napravil?« je zavzdihnila Marietta.

»Zavist je preprečila, da načrta ni izvršil. Neki nesrečni dan ga je zgrabil stražnik in ga odvedel v bolnico, da bi mu ozdravili oči. Peppino Goriano je hotel to preprečiti: 'To so moje oči in pravico imam, da napravim z njimi, kar hočem!' Toda v Italiji nikoli ni bilo resnične svobode... Tako je v nekaj dnevih zopet dobil vid, zato pa izgubil svoj poklic. S tem so se nehali časi sreče in blagostanja in pričel se je čas prizkušenj. Poizkušal se je v težkem delu kot zidar, voznik, kopal je ob Tiberi pesek, toda nikjer ni dalje vzdržal kakor teden dni. Če ga je kaj veselilo, mu je primanjkovalo moči, če pa je imel moči, ga ni veselilo. Na tisoč načinov je poizkušal srečo. Takrat je prihajalo dnevno v Rim na stotine deželanov, ki so iskali denar. Tisti, ki so bili manj častihlepni, so se vdinjali kot čistilci čevljev, cestni pometači, kuharski vajenci, hlapci, vrtnarji in posrečilo se jim je tudi, da so se nekako pretolkli in so vsak dan celo spravili nekaj soldov na stran. Toda Peppino Goriano ni bil dovolj potrpežljiv, da bi deset let čakal, da bi si — kakor drugi kmetje — prihranil tisoč lir. Zmeraj je pričakoval, da se mu bodo vrata sreče z enim udarcem odprla. Namesto tega pa so se mu zmeraj znova odpirala vrata v ječe, ki je v njih v celoti prebil štiri leta in pet mesecev.

Po tolikih neuspehih je Peppino Goriano izgubil korajžjo. Končno je bil pripravljen živeti tako, kakor žive ubogi ljudje iz Abruzzov, ki opravljajo v Rimu najnižja opravila... Nekaj časa se je klatil po postajah in vojašnicah s papagajem, ki je za dva solda potegnil pisemski ovoj, ki je v njem tičala bodočnost. Toda po nekaj mesecih je začela žival kazati duševno zmedenost in neki dan je bila mrtva. Peppino je začel sedaj izkoriščati stalni dotok ljudi iz Abruzzov, ki so vsako zimo prihajali v Rim iskat dela in je nekaj časa spravljal kmetice kot dojljice ali služkinje in kmete kot pomivalce krožnikov ali kot dningarje pod streho.

V tem času se je Peppinu posrečilo, da se je seznanil s svetim možem, z monsinjorom Calogerom, bosopetim karmelitancom, ki ga je vzel v službo za služabnika. Prečastitemu so povzročale strasti več dela, kakor se je spodobilo njegovi starosti. Za njihovo zadovoljitev je zlasti cenil kmetice iz Abruzzov. Peppino je imel prosto hrano in stanovanje in je razen tega dobil za vsako kmetico, ki se mu jo je posrečilo položiti sve-

temu možu v posteljo, nagrado deset lir. Prve mesece je opravljal Peppino svojo dolžnost zelo tankovestno in je neprestano tekal po cestah in javnih vrtovih, da bi pregovoril služkinje in dojljke, ki so govorile v abruškem narečju, naj se gredo spovedat k monsinjoru Calogero. Njegovi uspehi pa so postajali zmeraj manjši. Razen tega ni ista nikdar prišla k svetemu možu večkrat kakor dvakrat ali trikrat in tako je moral iskati zmeraj novih. Da bi ne izgubil službe, se je čutil Peppino prisiljenega, da je poklical na pomoč poklicne, predvsem dame iz Via Panico. Dal jim je jesti česnja in čebule, da si je monsinjor lahko dejal, da so kmetice, ki so na novo prisle iz Abruzzov. Pobožni mož je zapazil goljufijo šele, ko je iztaknil bolezen. Tedaj je Peppina Goriana odpustil. In znova ga je zasledovala nezgoda...«

»Toda zakaj pa se ni vrnil domov v Fontamaro?« je vprašala Marietta.

»Da bi se vrnil kot berač? Nemogoče! ... Ostal je v Rimu, kjer se mu je zdelo, da bo lažje prenašal bedo, in je opravljal najrazličnejša dela: strigel je pse, bil je zvonar, grobar, trgovec s trakovi za čevlje in jubilejnimi razglednicami Guglielma Aberdana, pomival je v različnih gostilnah posodo. Čim večkrat je menjal poklic, tem večkrat je ostalo isto.

Tisoči abruških kmetov so živeli in žive v Rimu kakor on in opravljajo vsa dela, ki zanje drugih ne dobiš. Vse svoje življenje prežive na nižji stopnji kakor »drugi«. Vse življenje ostanejo kafoni, vse življenje ostanejo lumpenproletarci. Treba ti je v Rimu samo na cesto stopiti, da jih na prvi pogled spoznaš. Hodijo drugače, gledajo, smeji se, govore drugače in se oblačijo drugače kakor »drugi«. Ob nedeljah hodijo »drugi« v stadion ali k Pariolom, ti pa hodijo v kako malo gostilno. Peppino Goriano je bil v Rimu, ko so »drugi« demonstrirali za vojno za Trst ali proti njej, toda on je tedaj redno izginil v kak majhen lokal ob Porti Trionfale. Po vojni so »drugi« romali na delavsko borzo, on pa je bil stalni gost v Testaccijevi gostilni. Često so se dogajale v mestu čudne reči, ki se jih je tudi on udeleževal, ne da bi prav za prav hotel. To je moral često drago poplačati!

Na primer oni dan, ko je Peppino Goriano zagledal na cesti Cola di Rienzo veliko množico ljudi z rdečimi zastavami, ki je plenila trgovine. Znašel se je sredi nje in je prišel tako v trgovino s čevlji; ko pa je bil zopet zunaj, je imel v rokah neenake čevlje: dvoje damskih plesnih čevljev, oba za levo in velik škorenj za desno nogo... Kaj naj s tem počne? Odšel je iskat onega, ki je vzel čevlje, ki so spadali k paru, dokler ni — povsod povprašujoč — srečal finega gospoda, ki mu je bil pripravljen pomagati in ga je povabil k sebi na dom. Toda imenitni gospod ga ni peljal na svoj dom, nego na prvo policijsko stražnico, kjer so ga zaprli in ga obtožili kot plenitelja. Pri glavni obravnavi je bilo mnogo delavcev, ki so vsi izjavili, da so »iz političnih vzrokov« napadali trgovine. Peppino pa je priznal, da je plenil, ker je pač potreboval čevlje. Zato so mu pa naložili dvakrat toliko kakor ostalim.

Takrat so vsakega oprostili, čeprav je ubil človeka na cesti, če je le izvršil umor iz »političnih vzrokov«; tisti pa, ki je napravil kaj takega v sili, je bil obsojen v težko kazen. Po treznem preudarku je Peppino doznal, da se ga je vse življenje držala smola, ker je vsako stvar napravil radi lakote, ne pa radi »politike«; čeprav ni bil več mlad, je sklenil, da bo odslej počenjal vse samo »iz političnih razlogov«, pa naj se zgodi, kar se hoče.

Ko so Peppina izpustili, so ga poklicali pred policijo, ki mu je tole povedala:

»Ali boš delal, kar ti bomo naročili, ali pa boš še to noč moral zapustiti Rim in se vrniti v Fontamaro.« Peppino je vedel, da so v tistih dneh predlagali isto tudi vsem njegovim prijateljem, ki so jih izpustili iz ječe. In tako je »politično« službo z veseljem prevzel, dobil je 50 lir predujma in povelje, naj kriči zvečer na Piazzzi Veneziji, 'Živio Nitti! Proč z Reko!'«

»50 lir samo za kričanje,« ga je presekal Michele Zompa in izrazil s tem nevero vseh navzočih.

»Nikar me ne moti!« je nadaljeval krivi prerok. »Ti pač prav nič ne razumeš o 'politiki' ... Zvečer je bila zbrana na Piazzzi Veneziji velika ljudska množica, med njo so bili prijatelji Peppina Goriana iz Regine coeli. Peppino je pričel kričati: 'Živio Nitti! Proč z Reko!' Medtem ko so se njegovi prijatelji iz Regine coeli hipoma razbegli na vse strani, je videl, kako gre proti njemu gruča častnikov in arditov. Bil je pa pač šele politični začetnik in je nameraval povelje, ki ga je dobil, izvesti do kraja; zato je kar naprej kričal tisto, kar mu je naročila policija in o čemer niti slutil ni, kaj pomeni. Častniki in arditi so ga obkrožili in o tem, kar se je sedaj zgodilo, ni mogel pozneje nikomur pripovedovati, ker se je onesvestil in se je zavedel šele v bolnici San Giacomina ...«

»Potem pa so bili torej častniki proti policiji?« je vprašal Generale Baldissera, ki je zelo visoko cenil vojaško disciplino.

»Ne segaj mi zmeraj v besedo,« ga je pokaral krivi prerok. »Ti pač ne razumeš ničesar o politiki ... Ko se je opomogel, je Peppino nadaljeval politično delo, to se pravi, da so ga stepli v času in na kraju, ki ju je določila policija. Nekoč so ga vozniki cestne železnice do krvi natepli blizu Porte Santa Croce, drugi delavci iz plinarne pri Porti San Paolo, potem zopet opekarji pri Porti Trionfale ... Kamorkoli je le šel in kjerkoli je le kričal, kar mu je naročila policija, povsod je bil tepen ... Razen tega je bil navadno sam, kajti njegovi prijatelji iz Regine coeli so takoj izginili, kakor hitro je grozila nevarnost ...«

»In Peppino? Zakaj pa ni tudi on pobegnil?« je preplašeno vprašala Marietta.

»Da bi še več zaslužil,« je pojasnil prerok. »Dobival je namreč 5 lir na dan in 25 lir dodatka, če je moral v bolnico. Pet lir mu ni zadoščalo za preživljanje, zato je moral biti na vsak način tepen. To ni, kajpada, bilo prav nič prijetno, toda še nobeno delo ni bilo nikoli prijetno. Moram pa še pripomniti, da so se besede, ki so mi jih naročili, menjavale. Potem ko je Peppino Goriano šest mesecev kričal 'Viva Nitti', je moral leto dni kričati 'Abbasso Nitti'. Toda uspeh je bil zmeraj isti; zmeraj je bil tepen. Po poldrugem letu »političnega delovanja« je bilo Peppinovo telo podobno Jezusovemu telesu na križu, ko je Pontius Pilatus rekel: 'Ecce homo!' Peppino Goriano je bil res pravcati politični mučenik. Noben drug Italijan ni radi politike več pretrpel. Ni spadal med tiste, ki so ostali doma in druge pošiljali na cesto. Boril se je zanje. V tistih časih so se tudi drugi Italijani borili za svoje ideje, toda njih se ne da primerjati s Peppinom Gorianom, kajti ta se je boril za ideje vseh, prelivaj svoje kri za demokracijo in nacionalizem, za socializem in cerkev. Vsaka ideja ima dobro jedro. V vsaki ideji je našel Peppino nekaj dobrega, in sicer, da je v njeni službi dobival pet lir dnevno in 25 lir dodatka za bolnico.

Ker se je že staral, je Peppino udarce vsak dan težje prenašal. Začel

je preišljevat, ali bi se umaknil iz političnega življenja. Politični boji pa so postajali tudi bolj in bolj nevarni. Demonstranti niso uporabljali več kamenja in palic, nego so začeli streljati. »Politika« je postala moralna. »Politika« je nehala biti umetnost, da si si s pretepanjem služil denar. Postala je resna zadeva, prav nič združljiva s Peppinovim značajem.«

»Toda čemu pa so ljudje streljali?« je zopet omenila Sorcanera.

»35 let sem preživel v Rimu in ne vem. Kako me le moreš kaj takega vprašati, ko si tako neizobražena in ko si vse življenje preživela v Fontamari?« se je izognil. Nato je nadaljeval: »Bila je pač ‚politika‘ . . . Peppino ni več ubogal policije. Čez nekaj časa so ga vnovič poklicali na policijo in mu znova rekli: ali boš delal, kar ti zapovemo, ali pa boš moral še to noč zapustiti Rim in se vrniti v Fontamaro. Razen tega ni šlo več za to, da bi bil tepen. Šlo je za novo ‚politiko‘: dobival bi 20 lir na dan, brezplačno vozovnico na cestni železnici, razen tega bi bila njegova dolžnost, da bi pretepal, pravica pa, da bi ne bil tepen. . . .«

»Ne govori neumnosti,« ga je prekinil Michele Zompa. »Čemu naj bi dajala policija Peppinu 20 lir na dan, brezplačno vozovnico na cestni železnici, razen tega še pravico tepsti, ne da bi bil sam tepen? . . . Ne govori budalosti . . . Da si prislužim 20 lir, moram tri dni hoditi v Fucino.«

Tedaj je krivi prerok umolknil, ne vedoč, ali naj govori dalje. Toda čez nekaj časa je zopet začel, ne da bi se oziral na Michelovo pripombo.

»Prav zares je šlo za novo in sijajno ‚politiko‘, za ‚politiko‘, kakršne še nikoli ni bilo. Šlo je za takozvani fašizem. In kaj je pomenil fašizem, Peppinu Gorianu? Čudovito stvar: dobro plačo, trikrat boljšo, kakor jo imajo kafoni, pravico tepsti in ne biti tepen in varstvo oblasti.«

Neki policaj je privedel Peppina v veliko dvorano, ki je bila za tiskarno časnika Giornale d'Italia. Ko je vstopil, je bilo tam že mnogo ljudi: častnikov, študentov, arditov, uradnikov, elegantnih dam, trgovcev, dvoje ali troje duhovnikov, med njimi tudi monsinjor Calogero. Stene so bile okrašene z zastavami. Vsi so glasno govorili. Peppino je bil kar prevzet od navzočnosti vseh teh imenitnih ljudi. Toda v nekem kotu je opazil znane obraze, stare znance iz ječe, večinoma zločince. Nenadoma je vse utihnilo. Na oder je stopil neki gospod in začel govoriti. Predvsem je poln ganotja pozdravil Peppina Goriana in njegove prijatelje, novo aristokracijo dela, razredno zavedni delavstva, ki je pripravljen žrtvovati poslednjo kapljo krvi za dobrobit domovine. Nato je začel govoriti nerazumljive stvari. Ko je bil govor končan, se je dvorana izpraznila. Peppinu in njegovim prijateljem pa so rekli, naj še malo počakajo, nakar so jih pozvali, naj zasedejo Porto Pio.

V bližnji gostilni so dobili jed in pijačo, nato so jih naložili na tovrne avtomobile, ki so jih pripeljali do Porte Pie, blizu spomenika della Breccia, kjer so čakali približno eno uro. Od tod so videli, kako so oddelki karabinierov in kraljeve garde vdrli v uredništvo nekega komunističnega časnika in se kmalu nato odpeljali z vsemi, ki so jih tamkaj ujeli. Nato je stopil k Peppinu Gorianu neki policaj in mu povedal, da se ni treba sedaj nič bati in naj kar mirno napadejo uredništvo; in tako se je tudi zgodilo. Zasedli so prostore, zmetali pohištvo na sredo ceste in ga tam zažgali obenem s seznamami in drugimi papirji; okna, vrata, pisalne stroje, slike, peči pa so razbili na tisoč kosov; črnilniki so frčali v stene; v blagajno so vdrli, po vseh pravilih umetnosti, toda našli so jo prazno. . . .

Preden so opustošene prostore zapustili, je storilce fotografirala grupa časnikarjev, ki je tisti hip prihitela: sredi skupine je stal Peppino, vih-

teč po zraku nogo od mize. Naslednji dan je izšla slika v ‚Piccolu‘ z naslovom: ‚Junak Porte Pie‘.«

Peppino Goriano je preživel sedaj nepozabne dni slave in priznanja. Začel se je zatekati v uredništvo, kjer so mu zmeraj plačevali za pijačo.

Končno ga je povabila k sebi marchesa Parucchini, ki ga je predstavila svojim prijateljicam, ga potem peljala v cerkev, nato pa v spalnico, kjer se je moral precej bolj potruditi kakor pa pri zavzetju Porte Pie.

Peppino je znal svojo mlado slavo izkoristiti in je dobil mesto čuvaja v nočnem azilu Borga Pia. V tistem času so enega njegovih prijateljev umorili delavci pri San Lorenzu in to mu je dalo misliti. Če ga je fascio vnovič kam poklical, je hlinil bolezen... Kot čuvaj je sicer malo zaslužil, toda tvegati ni mnogo.«

»Zakaj pa ni dobil Peppino boljše službe, ko so prišli fašisti na krmilo?« je hotela vedeti Sorcanera.

»Ko so fašisti zavladali, so se začeli za stare slabi časi... Peppina so na primer poklicali pred neko komisijo in ga izpraševali: ‚Ali si fašist?... Od kdaj?... Katere akcije si se udeležil?... Od česa živiš?... Nisi bil nikdar zaprt?‘ Posledica: Fascio ne potrebuje ljudi, ki so bili kaznovani radi tatvine, in zato so Peppina Goriana, junaka Porte Pie, izključili iz fašistovske stranke. Ista usoda je doletela tudi ostale Peppinove prijatelje, ki jih je najela policija, ko jih je bila izpustila iz ječe; samo prav mlade so najeli za milico. Istočasno pa je bil Peppino odpuščen tudi kot čuvaj azila in njegovo mesto je dobil deček, ki so ga imenovali ‚sina monsinjera Calogera‘.

Sedaj se je začelo zanj zopet življenje, polno muk. Bil je brezposeln, stradal je in tega ni bilo nikoli konca. Življenje je postajalo težje, od meseca do meseca težje. Nihče ne bi bil mislil, da bo novi režim sedem let vzdržal, in vendar je že sedem let vzdržal.

Rim je postal neznosen. Vsak dan prinese drug, vsak dan prinese nov zakon. Res je, da je vsaka nova vlada ustvarila mnogo novih zakonov, toda sedanja ustvari vsak dan novega.

Mnoga stoletja so vladali papeži s petimi zakoni, s petimi cerkvenimi zakoni. Garibaldi je po pohodu tisočih uvedel samo tri nove zakone: zakon noža, maščevanja krvi in passatelle. Današnji režim pa ima za vsako stvar poseben zakon. Eden prepoveduje govoriti o določenih rečeh, scati ob zidu, levo hoditi, ponoči peti, stopati spredaj v voz cestne železnice; je zakon za tiste, ki se ne marajo poročiti, zopet drugi za različne poklice, tretji za zborovalne lokale, četrti za prepire med delavci in podjetniki...«

Čim več zakonov je, tem večja je revščina. Rim je postal res neznošen. Zrak je okužen. Rimski zrak smrdi. Mnogo so poizkušali, da bi ta smrad odpravili, toda vse je bilo zaman. Nekdo je rekel: smrad povzročajo morda miši. Mestni svet jim je napovedal vojno, razdeljeval je strup, da bi jih pokončal, in na tisoče in tisoče miši je bilo pokončanih. Toda smrad je ostal. Nekdo drugi je rekel: smrad povzročajo muhe. Mestni svet je nato napovedal muham vojno, razdelil je vsem rimskim meščanom prašek in tekočino, da bi jih z njimi pokončali, in — ne vem več koliko milijonov so jih pokončali... Toda smrad je ostal. Ob nekaterih dnevnikih urah je tako močan, da bi človek kozlal.«

»Odkod pa smrad izvira? Morda od umazanije?« je vprašal Michele.

»Nihče še ni doslej odkril izvora rimskega smradu,« je odvrnil prerok. »V ljudskih četrtih, v Trasteveru, Testacciju, San Lorenzu ni tako

hud. V Pratih, kjer stanujejo uradniki, je že hujši, vendar se ga da še prenašati; neznosen kakor kuga pa je v središču, v bližini ministrstev in svetega Petra... Odkod prihaja? Kdo ve. Nekateri tudi pravijo, da prihaja od starosti mesta. Večno mesto mora smrdeti. Nekateri tudi pripovedujejo, da prihaja od blaga, oblek, perjanic, čelad in oklepov, ki jih je sedanja vlada odnesla iz muzejev, da je napravila iz njih uniforme za ministre, poslance in vratarje. Sliši pa se tudi, da so kanali zamašeni... Navajajo še mnogo drugih razumnih vzrokov, toda nihče ne oporeka dejstvu, da vsak dan huje smrdi... Razen tega pa odkrije policija vsak teden nove zarote. Cela delavska predmestja preplavi ponoči na tisoče oboroženih mož; hiše prebrskajo od vrha do tal. Na stotine jih odvedejo v ječe... Za vzrok nikdar nihče ne izve. Vsak pa ve, da se mu utegne prav isto pripetiti. Ljudje se boje.

Strah je v Rimu postal bolezen, epidemija. Včasih nastopijo dnevi in tedni vsesplošne panike. Zadošča že, da koga na cesti ali v gostilni ostro pogledaš, da ti uide bled kakor kreda... Čemu? Iz strahu.«

»Iz strahu pred čim?« je vprašal Berardo.

»Iz strahu pred strahom.«

»Toda česa se vendar boje,« je vztrajal Berardo.

»Nihče ne ve, česa. Enostavno strahu. Če se polasti prebivalstva strah, tega nihče ne zna razložiti. Ta bolezen napade vsakega človeka in ga stresa od glave do nog. Zato se ne boje samo nasprotniki režima; oni drugi, takozvani fašisti, se boje še mnogo bolj. Tudi oni vedo in pravijo, da tako ne bo moglo več dalje iti, in se boje. Zakaj ubijajo svoje nasprotnike? Iz strahu. Zakaj neprestano zvišujejo število policajev in miličnikov? Iz strahu. Zakaj pošiljajo na tisoče in tisoče nedolžnih na galeje? Iz strahu... Z njihovimi zločini raste njihov strah. In s strahom rasto njihovi zločini.«

»Ali je vlada močna?« je hotel vedeti Michele.

»Njen strah je močan,« je odgovoril prerok.

»In kaj pravi papež k temu?« je vprašala Marietta.

»Papež se boji... Papež je dobil od nove vlade dve milijardi, si je nakupil avtomobile, postaviti si je dal radio in zgraditi lastno železniško postajo, čeprav nikoli ne potuje, začel je živeti razkošno in vse to mu je začelo povzročati strah... Rimskim cerkvam in samostanom je poslal pismo, naj dele revežem več porcij juhe. To je juha radi strahu. V institutu »Fate-bene-fratelli« dobiš od nedavnega vsak četrtek v mineštri ocvirek. To je ocvirek radi strahu. Toda potrebnih bi bilo mnogo krožnikov juhe in mnogo ocvirkov, da bi ljudje pozabili na dve milijardi...«

»Kako pa žive deželani v Rimu, kako žive sedaj?« sem vprašal.

»Bogatim Abbruzzesom se dobro godi, revnim slabo, vsi pa se boje. Policija je napravila med revnimi racijo. To je racija radi strahu. Policija vsak teden na stotine revnih zgrabi in jih pošlje v rojstne kraje. Med njimi so ljudje, ki so že trideset in štirideset let preživeli v Rimu, ki jim je potres l. 1915 uničil vasi in ki nimajo več družine: policija jih je zgradila in jih »radi javne varnosti« poslala domov. Tako se je prigodilo tudi Peppinu Gorianu: zgrabili so ga, mu dali uradne listine, ga posadili v vlak in ga prisilili, da se je odpeljal v Fontamario, ki je iz nje pred 35. leti odšel... In tako se je vrnil!«

»Kaj si ti Peppino Goriano?« je vsa preplašena vprašala Marietta.

»Kaj si ti junak Porte Pie,« ga je vprašal Generale Baldissera.

Bil je on.

(Dalje prihodnjič.)

Knjige in knjižnice

Karl Marx, Osemnajsti Brumaire Louisa Napoleona (Založila »Nova knjiga«, Ljubljana 1934; prevedel Jože Kolar.) »Nova knjiga« si je nadela vse pohvale vredno nalogo, da izdaja dela marksističnih teoretikov, predvsem Karla Marxa in Friderika Engelsa, v slovenskem prevodu. Če izvzamemo slovensko izdajo skrajšanega Marxovega »Kapitla«, se je doslej prevajanje klasičnih marksističnih del docela zanemarjalo. V tem oziru izpolnjuje torej »Nova knjiga« občutno vrzel; skrajni čas je že namreč, da se tudi slovenski delavec seznanji z deli glavnih socialističnih teoretikov.

Izmed dosedanjih prevodov naj omenimo Engelsovega »Anti-Dühringa«, ki je v njem obrazložen dialektični materializem. Pred kratkim pa je izšel Marxov »Osemnajsti Brumaire«, ki nam v njem pisec analizira ves razvoj v Franciji od revolucije l. 1848 pa do l. 1851, ko si je Napoleon III. prisvojil z državnim udarom vso oblast in jo osredotočil v svojih rokah, naslanjajoč se pri tem predvsem na malomeščanstvo. Ker najdemo v tem delu mnogo paralel s fašizmom, je povsem živo in sodobno in se tudi mi še marsikaj lahko iz njega naučimo.

Delavski čitatelj se bo, kajpak, moral najprej seznaniti s tedanjimi zgodovinskimi dogodki, preden se bo lahko v delo docela poglobil. V ta namen mu bo dobro služil članek »Revolucionarno leto 1848«, ki izide v letošnjem koledarju Cankarjeve družbe.

Prevod je v splošnem dober in lahko čitljiv, če izvzamemo nekatera mesta. To se pa da opravičiti, ker je Marxa radi njegovega preciznega in skondenziranega sloga dokaj težko prevajati. Na koncu knjige je prevajatelj dodal seznam tujk in jih obrazložil. — Oprema knjige je prav lepa in primerna znanstvenim knjigam.

Delo našim knjižnicam kakor tudi posameznikom toplo priporočamo v nakup.

Talpa.

Miško Kranjec, Pesem ceste (Jugoslovanska knjigarna, Ljubljana, 1934). —

Miško Kranjec je prav plodovit pisatelj, ki nam je podaril doslej že nekaj lepih in dobrih del. V tem romanu nam slika življenje potepinske Manke in njene nezakonske hčerke Evice, ki ju neodoljivi nagon goni po cesti iz kraja v kraj, a nikjer ne najmeta obstanka. Pesem ceste! Kar daje romanu barvitost in čar, je slikanje prekmurske pokrajine in ljudstva. Zanimiva so v delu zlasti tista mesta, kjer nam pisatelj slika vso suženjsko po-

nižnost prekmurskega ljudstva, češ, »biti pokoren in ponižen pred gospodo, to je prav in čednostno«, obenem pa tudi njegovo silno dobrosrčnost, ki nikoli ne odkloni prošnje. Pisatelj se mestoma narahlo dotakne tudi socialne plati, tako grofovstva in palirstva. — Miško Kranjec je prav sposoben risar značajev. Roman priporočamo. Talpa.

Angelo Cerkevnik, Kdo je kriv? — Vsem našim naročnikom znani pisatelj s. Cerkevnik je izdal v knjigi vojno zgodbo z rusko-nemške fronte »Kdo je kriv?« Tisti odri, ki imajo dobre igravce, naj to dramo uprizoré. Cena je nizka (7 Din) tako, da si jo lahko nabavijo in se izogonejo prepisovanju vlog.

Jack London, Mala gospa velikega doma, založil »Priatelj« v Ljubljani. — To je eden najlepših Londonovih romanov, ki popisuje življenje na veliki kalifornijski farmi. To ni socialni roman kakor »Železna peta«, zato pa tem globlje opisuje ženo in možovo ljubezen do nje in do doma. Ista založba je izdala pretresljiv ljubavni roman **Nine Smirnova »Maria«**.

Dr. Alfred Šerko, profesor na medicinski fakulteti v Ljubljani, je izdal kritično knjigo o Freundovi psihoanalitični teoriji z naslovom »O psihoanalizi«. — Knjižica je izšla v založbi »Tiskovne zadruge«. Ocenoto knjige priobčimo kasneje. Ista založba nam je poslala v oceno: **František Langer, Pes druge čete**, zgodba o psu čeških legionarjev v Rusiji in **Dr. Metod Dolenc in Aleks. Maklecov, Sistem celokupnega kazenskega prava kraljevine Jugoslavije**.

Mirko Kus-Nikolažev, Laž rasizma. — V novi zagrebški soc. založbi »Naš front« je izšla ta knjižica, ki jasno osvetljuje in obenem ovrže glavno teorijo nemškega fašizma o rasah. Ker stane knjižica samo 2 Din, si jo lahko vsakdo nabavi. Naroča se lahko pri naši upravi »Svobode«.

Rojstvo tretje države. — Od vse dosedanje literature o nastanku in razvoju nemškega fašizma je doslej najbolj pregledno delo: **Konrad Heiden, Geburt des dritten Reiches**, izšlo v Europa-založbi v Zürichu. Spisal jo je nasprotnik fašizma, ki sicer ni marksist, a so njegova izvajanja vključno temu zanimiva. Pisec poroča o vseh dejstvih, ki so pripomogla k temu, da je v Nemčiji prevzel politično oblast fašizem, ali kakor se sam imenuje, narod-

ni socializem. Iz knjige bomo navedli nekaj podatkov, ki niso tako splošno znani ali pa so pozabljeni, in nekatere pisateljeve misli o vladarjih »tretjega rajha«.

Narodnega socializma ni ustanovil Hitler, temveč ključavničar Anton Drexler, ki je 7. marca 1918 pokrenil »Svoboden delavski odbor za dober mir«. To je bilo malo pred nemško pomladansko ofenzivo na zapadni fronti. Pod »dobrim mirom« je bil mišljen tak mir, ki bi prinesel Nemčiji čim več novega ozemlja. Ta »odbor« se je 5. jan. 1919 prekrstil v »Nemško delavsko stranko« s 40 člani. Brezpomembna skupina je imela srečo, da je s svojo skrajno nacionalistično in antisemitsko (protižidovsko) tendenco vzbudila zanimanje nekaterih oficirjev, profesorjev in pisateljev. Med prvimi sta bila inženjer Gottfried Feder in žurnalista Dietrich Eckart. Med zadnjimi stoji na prvem mestu raniki, tedanji kapetan državne vojske Ernst Röhm. Feder je oplo dil stranko z naukom o razlikovanju med ustvarjajočim in grabečim kapitalom in o boju proti visokim obrestim; Eckart je poostril njen antisemitizem. Največ je pa vplival na novo stranko Röhm. Ta ji je najprej pripeljal mnogo članov iz vrst svojih podrejenih in tovarišev. Drugič si je vzgojil v njej politično četo, ki je imela zastopati v javnosti protirevolucionarno politiko tedanje državne vojske (Reichswehr); stranka je v neki meri postala lafeta za topove Münchenskih politikujočih oficirjev. Röhm je bil najzavednejši organizator številnih čet, »Freikorov« in zvez, ki so hotele napraviti iz Bavarske vojno taborišče proti »marksistični« republiki. Reichswehr pod vplivom Röhma je bila tista, ki je poslala v »Nemško delavsko stranko« tudi »frajtarja« Hitlerja kot svojega političnega zaupnika. Hitler je dal stranki sistem propagande: »učinkovane na široko množico, koncentracija na nekaj točk, neprestano ponavljanje enega in istega, samozavestno formuliranje govorov in člankov v apodiktične trditve, največja vztrajnost v širjenju in potrpežljivost v pričakovanju učinka«. Proti Hitlerjevi volji so po češkem in avstrijskem vzgledu 1920. l. prekrstili stranko v »nacionalno-socialistično«. Hitler je hotel, da se beseda »socialistična« izpusti. V stranki je bilo mnogo preprirov. Kljub vsemu odporu ustanoviteljev in predsednikov stranke je postal 1921. l. Hitler vodja stranke. Stranka si je tedaj takoj nato ustanovila uniformirane čete za boj s pestjo, nožem, bikovko in pištolo. Ta četa se je najprej imenovala »Turn- u. Sportabteilung«, potem »Sturmabteilung« in kasneje skrajšano SA. Z nasilji SA, z ogromnimi rdečimi plakati, z izpremembo zborovanj v ljudske zaba-

ve z vojaškimi igrami in godbo, z govorniškim Hitlerjevim talentom je stranka prodrla v javnost.

Nato popisuje Heiden razvoj stranke v dobi inflacije, vpliv fašistovske zmage v Italiji, ponesrečen puč v Münchnu in njeno precej brezpomembno življenje do 1930. l. in gospodarske in politične razloge, ki so dovedli do tega, da so Hindenburgovi svetovalci dosegli, da je izročil vladno Hitlerju, ko je že padal s svojim gibanjem.

O krivdi komunistov pravi Heiden to-le:

»Komunisti so in bodo še menda trpeli radi svoje odvisnosti od taktičnih povelj moskovske centrale. Ta ne bo mogla nikdar presojeti nemških razmer v razumevanjem tistih, ki živé in delajo na licu mesta. Še slabše je to, da moskovska politika naravno nikdar ne more biti nemška komunistična politika. Moskovskim revolucijskim specialistom očitno primanjkuje organa za duhovne struje v odločujočih nemških ljudskih plasteh. Do l. 1932. so se nemški komunisti pokoravali čudoviti paroli, da je treba naravnost pospešiti prevzete politične oblasti po fašizmu, ker da vodi pot v komunizem le preko vlade fašizma in njegovega poloma. Zato je komunistična stranka Nemčije do bridkega konca usmerjala svoj glavni napad ne proti nacionalnemu socializmu, temveč proti socialni demokraciji. Tako je komunistična stranka prispevala svoj delež k razbitju enotne volje med Hitlerjevimi nasprotniki. Prav v tem je pa bila največja Hitlerjeva moč. Stvarne in duhovne sile, ki so nasprotovale hitlerizmu, so bile — skupaj vzete — mnogo znatnejše od hitlerjevskih. Toda te sile so si nasprotovale med seboj, in so s svojo razcepljenostjo dale udarno moč hitlerjevcem.«

O socialdemokratih pravi, da so se v času, ko je Papen odstavljal pruske socialistične ministre, zbrali voditelji stranke, strokovnih organizacij in obrambne organizacije »Reichsbanner«.

»Ali naj se postavijo v bran? To (nasilna odstavitev njihove koalicijske vlade) je bil vendar slučaj, za katerega so dolga leta kljub vsej nepopularnosti držali prusko postojanko, šolali policijo in »Reichsbanner« spremenili v »Železno fronto«. Odpor bi bil trajno bržkone ostal brez uspeha, ker bi proti državni vojski delavci tehnično, glavni deli policije pa moralno komaj vzdržali — prvi bi bili premagani, drugi bi pa v najboljšem slučaju stali s puško ob nogi. Politično so si rekli socialdemokrati, da je umik pred Papenom sicer slaba zadeva, upor pa da bo bržkone poklical na plan SA in tako

bi iz puča vladajoče plemenitaške klike nastala revolucija nacionalnih socialistov, in to je bila za trajnost večja nevarnost; proti Papenu, ki ni imel nobene zaslombe med ljudstvom, so mogli voditi uspešno opozicijo, proti Hitlerju s 13 milijom pristašev ne. Končno niso hoteli ogrozati volitev 31. julija, niso hoteli dati Papenu povoda, da bi jih radi političnih nemirov preložil. Vsa ta premostrivanja so bila popolnoma pravilna in odgovarjajoča duhovnemu razpoloženju socialdemokratskega vodstva. Seveda je bil mogoč popolnoma drug način mišljenja; mogli bi dati prednost častnemu propadu namesto sramotni kapitulaciji; mogli bi na konec republike postaviti pomemben dan ponosa in odpora, dan, kakor je bil 18. marec 1848, dan, ki bi svetil čez desetletja, spominski dan na slavni poraz, v čigar svetlobi bi obledelo vse sramotno polovičarstvo prejšnjih trinajstih let.

Papen je zadal smrtni udarec obema delavskima strankama, Hitler je moral potem obračunati samo še z meščanskimi konkurenti.« Nato popisuje pisatelj, kako so SA hitro obračunavale z vsemi nasprotniki in konkurenti po vrsti. V zadnjem poglavju razvija prav bistre misli o narodnem socializmu samem. Opisuje, do kakšne blaznosti se je razvil nemški nacionalizem, ki opravičuje »z nemštvom vse, vsako budalost in vsako barbarstvo.«

Takozvani srednji stan — Heiden ga imenuje SA -razred — se najbolj navdušeno oprijema fašizma:

»Zgodovino delajo nastajajoči, ne že obstoječi razredi; razgibani, ne stabilni. Delavski razred v Nemčiji je nastal v drugi polovici 19. stoletja in je imel svoj veliki zgodovinski čas do 1918. l. Potem je zavzel približno tisti družabni prostor, ki ga je mogel imeti v mirnih okoliščinah, in se je začel v tej smeri urejevati. Toda medtem je stopil v proces nastajanja nov razred. Govori se o srednjem stanu ali malomeščanstvu — to so zastareli izrazi za skupine, ki sploh ne obstojé več. Novi razred sestoji tako iz samostojnih lastnikov kakor iz delojemalcev (večinoma na višjih položajih); taka spojitev je mogoča, ker lastnina, ki ni več »sveta«, nima več onega ločilnega pomena, kakor ga je imela prej. Ta novi razred — imenoval bi ga SA-razred — noče vladati nad državo, temveč hrepeni po pokorščini; natančneje: po hierarhiji, uvrstitvi, po avtoritativnih ukrepih, sigurnem vodstvu in zagaranirani eksistenci. Takozvani liberalizem, ki so ga v prejšnjih časih pripisovali temu razredu, je bil samo izmišljotina; ta razred ni nikdar kaj drugega hotel nego avtoriteto in sigurno eksistenco. Svoboda zaslužka mu je bila sicer sa-

mo ob sebi razumljiva zadeva, prav tako pa tudi državna pomoč pri bankrotu. Zato se ta razred vedno tesno drži države in nikdar ne zavzame revolucionarnega značaja, ki je naraven pri ročnem delavcu, ki je odvisen in ki navzdol ne more uveljavljati nobene avtoritete. Zato se je stranka tega razreda — v Nemčiji nacionalni socializem — vedno, tudi v časih najbolj divje agitacije, odlično držala merodajne državne oblasti (ki ni isto kakor dekorativna), začeni pri ministrskem predsedniku Kahru pa do Hindenburga.

Politični cilj tega razreda je državna pomoč. Čim bolj je mala posest padala pod pritiskom krize zadnjih let, tem vabljivejše se je zdelo mnogim dotedanjim posestnikom, da bodo dobili sigurno uradniško mesto v nacionalno-socialistični državi, ki si jo zamišljajo prepreženo z ogromnim uradnim aparatom in s katerim se ta država tudi v resnici opremlja. — Stranka bankroterjev? Brez dvoma je premnogo pripadnikov SA-razreda razumelo pod »nacionalnim socializmom« tisto blaženo nado na uradniško mesto, ki jo označuje neki nemški pregovor: zvesto, nemško in upravičeno do pokojnine... Ko je nastal delavski razred in ko je pričel marširati srednji stan, slednji še ni bil dovolj pretresen in se zato ni pridružil delavstvu. Danes, ko pa nastaja in maršira SA-razred, je delavski razred radi krize najbolj udarjen v svoji največji moči — v moči stavke — razcepljen na dve nasprotni skupini zaposlenih in brezposelnih, zato okleva njegova samozavest.«

Pisatelj navaja nato razne faktorje, ki bodo omogočali Hitlerju, da se bo še dolgo držal na oblasti kljub nasprotstvu proletarijata, kljub razočaranju mnogih njegovih dosedanjih pristašev. Vendar-le:

»... mora fašizem za trajno izbirati samo med revščino in vojno. Oboje ga bo uničilo. Mi želimo, da ga pokoplje prvo, biti pa moramo pripravljene tudi na drugo. Vsakdo, ki ljubi svobodo, prispeva k temu, da konec fašizma ne bo konec, temveč začetek Evrope... Resnica, pravica in svoboda nimajo danes nobenih dobrih dni v Nemčiji in tudi v drugih deželah jim najbrže preizkušnje ne bodo ostale prihranjene. In kot osebno izpoved naj tu povem: dobro je tako. Velike so strahote tega časa, velike so pa tudi razne možnosti. Zopet stojimo na tisti točki, ko imamo izgubiti samo verige, pridobiti pa ves svet. Zato se vedimo tako, da bo mogel bodoči rod o nam reči: Njihovo življenje je bilo vendar lepo. Smeli so se boriti za svobodo, ki jo mi samo uživamo.«

—m

Naš pokret

Kongres (občni zbor) zveze »Svoboda« se bo vršil v nedeljo, 9. sept. v Ljubljani v dvorani Delavske zbornice z dnevnim redom:

1. Otvoritev in volitev komisije za overjevanje mandatov;
2. Poročilo zvezinega odbora in nadzorstva;
3. Sprememba pravil in določitev članarine;
4. Delo podružnic;
5. Volitev zvezinega odbora, nadzorstva in razsodišča;
6. Razno.

Občni zbor se bo pričel ob 9. uri dopoldne.

Za spremembo pravil prinašamo posebej predloge, prav tako s tem zvezano vprašanje delavske sportne zveze.

Za članarino predlagajo nekatere podružnice zvišane datjave v prid revije. Drugi predlogi doslej niso bili stavljeni.

Glavni namen občnega zbora je, da pripomore k poglobljenju prosvetno-vzgojnega dela celotne zveze.

Predlog za spremembo pravil zveze in podružnic »Svobode«, kakor ga bo predložila centrala zvezinemu občnemu zboru, vsebuje te-le spremembe:

§ 1. zvezinih pravil naj se glasi: Zveza je nepolitična in se imenuje: »Svoboda«, delavska kulturna zveza Jugoslavije. Sedež zveze je v Ljubljani. — Ta paragraf se torej spremeni le v toliko, da odpade iz naslova ime »telovadna«. V posebni okrožnici se je podružnicam že razložila potreba te spremembe.

V smislu tega so potrebne spremembe v še nekaterih paragrafi.

Tako se v § 2, ki našteva vsa sredstva za dosego namena »Svobode« izpušče telovadni kroji in naj se točka c) glasi v bodoče samo:

Z izdajanjem skupnih znakov in enotnih krojev.

V točki d) se izpušče telovadni nastopi in naj se v bodoče glasi:

d) s prirejanjem kulturnih in vzgojnih prireditev, sestankov, predavanj in recitacij.

§ 12 našteva podzveze in je omenjal doslej delavske telovadne enote in sportno podzvezo. Ker pa se bo ustanovila posebna delavska sportna zveza, odpade tudi podzveza pri »Svobodi« in v bodoče naj se ta paragraf glasi:

Zveza ustanavlja in upravlja podzveze za razne kulturne panoge, sestavljene iz posameznih odsekov zvezinih podruž-

nic in v zvezi včlanjenih društev. Te so: dramska, pevška, godbena, knjižničarska, šahovska.

Podzveze delujejo po svojih pravilnikih, ki jih potrjuje zvezin odbor in zvezin občni zbor.

§ 18, ki se je doslej glasil v 1. odstavku: Vsaka podružnica in včlanjeno društvo ima pravico delegirati na zvezin občni zbor največ 5 delegatov, ki imajo skupno toliko glasov, kolikor ima od delegata zastopana članica članov posameznikov — naj se še dopolni s tem-le stavkom: Na vsakega delegata odpade enak del od skupnega števila članov posameznikov.

§ 31. določa doslej, da v slučaju razida ali razpusta zveze pripade njena imovina Konsumnemu društvu za Slovenijo. V bodoče naj se glasi ta paragraf:

Če zveza preneha s svojim delovanjem, ali je razpuščena, pripade vse imetje in ves inventar zveze kakor tudi podružnic zadnjemu predsedniku, tajniku in blagajniku zveze. Ti upravljajo celokupno imetje in ga izročé novemu društvu oziroma zvezi, ki bi se v petih letih ustanovila v iste ali podobne namene. Če se v petih letih tako društvo ne ustanovi, pripade celotno premoženje »Strokovni komisiji za Slovenijo«. Premoženje v zvezi včlanjenega društva pa ostane njegova last v smislu njegovih društvenih pravil.

Pravila podružnic naj se spremené v istem smislu in naj se v bodoče glasi:

§ 1. — Podružnica je nepolitična in se imenuje: Podružnica delavske kulturne zveze »Svoboda« za Jugoslavijo v...

§ 3, točka f: Prireja skupne izlete, gledališke predstave, koncerte, recitacije, prosvetne večere.

§ 7 —: Redni član podružnice postane lahko vsaka oseba ženskega ali moškega spola z dovršenim 14. letom. Pristop se izvrši s podpisom pristopne izjave in vplačanjem pristopnine. O sprejemu sklepa odbor podružnice. Odklonjenemu je dovoljena pritožba na zvezino razsodišče. (Doslej ni bilo treba navedbe vzroka za odklonitev.)

§ 13, ki določa izključenje člana, naj se dopolni, da se član izključi, ako se udeležuje pri konkurenčnem društvu.

§ 25 —: V podružnici se lahko osnujejo razni odseki, kakor dramatični, pevski, godbeni, knjižničarski, izletniški, šahovski. Vsak odsek sestoji najmanj iz treh članov. Delovanje odsekov nadzoruje podružnični odbor.

Sport in delavski sport

(K ustanovitvi »Delavske sportne zveze«)

Kaj je sport?

Nikdar se še ni toliko govorilo in pisalo o sportu kakor danes. Kaj vse je sport? Sport je igranje nogometa in plavanje, tekanje in gimnastika, skakanje in metanje diska; sport je telovadba in turistikata, smučanje in boksanje, kolesarjenje in veslanje; sport je avtomobilsko dirkanje in letanje, sabljanje in jahanje, lov in streljanje, jadrnanje in igranje tenisa; sport je zdravje in moč, veselje in lepota, napor in navdušenje nad doseženim uspehom, rekord in senzacija; sport je »sredstvo za doseg večjega zdravja« naroda, sport je »vir zdravja za človeštvo«; sport je »zdrav razum v zdravem telesu«. — Sport je pa tudi: gojiti kaktuse in zajce, kegljanje in ribolov, ples in reševanje križaljk, stave in kajenje, zbiranje pisemskih znakov in starega denarja. Kar smatrajo nekateri za sport, je za druge neumnost. Kaj je potem pravi sport? K sportu spada vsako urjenje telesa izven poklicnega dela, ki ima izključno ta namen, da izvežba telo, ga napravi bolj prožno in zdravo. Sport je telesno delo za telo in radi telesa.

Sport najdemo v vseh različnih zgodovinskih dobah. Seveda je bil sport vedno različen, kakor so bile različne splošne družabne razmere, v katerih je nastajal in se razvijal.

Sport v stari Grčiji je bil predvsem telesna in duhovna vojaška vzgoja za skromno »špartansko« življenje, za vojaško disciplino in moralo. V Grčiji so smeli gojiti sport le »svobodni« državljani, ker le ti so smeli biti vojščaki. Sport v starem Rimu je pa bil sport izbranih sužnjev, gola, cinična krvava senzacija za razbičanje živcev moralno propadle, parazitske vladajoče kaste in za pomirjenje lačnega plebsa — »navadnega ljudstva«.

Največje izrodke pa kaže vedno bolj današnji

meščanski sport.

Za gornjih desettisoč je sport sredstvo za spolni flirt. »Dama«, ki se gre smučat, ne gre radi sprehoda v krasno zimsko naravo, radi nasrkanja svežega planinskega zraka, temveč gre kazat v planinski hotel svojo zadnjo modno smučarsko uniformo in plesat. Vsa ta letna in zimska letovišča so za »boljše« meščane večinoma le pripravna mesta za rafinirano »kuplerstvo«. Prekomerni spolni razbrzdanosti prvega poveljnega časa, katere aduti so bili puder, šminka, alkohol, kokain, je sledil »sportni« flirt: zarjavlost je postala modna barva, s kate-

ro je vsa šminkarska industrija kmalu napravila dobro konjunkturo. »Sportgirl« je postala modni tip boljše kokote; ta spolni ideal naj dvigajo lepotne konkurence najlepših nog in najlepših hrbtov. Ta sport je postal neka vmesna stopnja med varietejem in negovanjem telesa.

In kaj se goji danes v različnih sportnih panogah? Zdravo telo? Kaj še! Kupovanje boljših igralcev, izpreminjanje sporta v poklicno zaslužkarstvo. Poleg poklicnih igračev, poleg slavljanih rekorderjev, ki napol mrtvi dospejo na cilj in jih že v enem letu spodrine nova »zvezda«, najdete amaterske profesionalne ali profesionalne amatere. Tu ni več govora o »viteštvu« sporta. Sportna konkurenca se danes vojuje predvsem s sredstvi kapitalistične korupcije, s kupovanjem in podkupovanjem prav tako kakor v gospodarskem konkurenčnem boju.

Kakor meščanskemu sportu ne gre za vzgojo in zdravje telesa posameznikov, ker rekorderstvo more zdravju le škodovati, tako mu tudi ni za to, da bi se množice pečale s sportom. Njemu je za to, da z rekordi in senzacijami zadovoljuje množice gledalcev, ki plačajo. Sport množic ali ljudski sport pomeni danes: 22 jih igra nogomet, desettisoči pa gledajo, kritizirajo, vpijejo, tulijo, žvižgajo, podžigajo igralce, slavé ljubljence, ploskajo, napadajo sodnike, se skratka obnašajo tako, kakor da bi od ene nogometne tekme zavisela usoda vsega mesta, naroda ali države.

Ljudski sport pomeni danes: dva si stojita na odru nasproti, si zbijata lic, lomita kosti, tisoči pa tulijo, besne, ploskajo, topotajo z nogami in se končno še sami začno boksat. V vsej tej množici ne more niti največji politični dogodek vzbuditi niti desetine tistega navdušenja, zanimanja ali ogorčenja, kakor izid ene roborbe med dvema »mojstroma«.

Vso to senzacionalnost pa še podžiga meščanski sportni tisk od dnevnih sportnih rubrik in prilog do sportnih tednikov in ilustracij. Ta tisk ustvarja parole in razpoloženje za posamezne sportne prireditve, napoveduje napetost boja in poudarja favoritstvo nekaterih junakov, ta tisk fabricira javno sportno mnenje, goji in neti sportni šovinizem, proslavlja vsako zmago jugoslovanskega sportnika kot zmago jugoslovanske nacije in vpliva z vsem svojim pisanjem zlasti na takozvano ljudstvo in njegovo mladino. Pravijo, da je sport nevtralen, nepolitičen; bržkone pa vplivajo sportne rubrike meščanskih dnevnikov na delavstvo politično mnogo bolj kvarno nego njihov politični del. Kapitalistični sportni tisk je eno najmočnejših sredstev za meščansko poneumnevnanje delavske mladine.

Delavski sport

Pri vsem tem mogočnem vplivu, ki ga ima meščanski sport, je nesmiselno govoriti o čistem delavskem sportu. Da delavci na najrazličnejših področjih tako padajo pod vpliv meščanskega poneumnega, ni toliko izraz njihove lahkovernosti in miselne lenobe, kakor izraz moči kapitalistične družbe in slabosti proletarskega gibanja. Zato ni prav nič opravičenega z moralnim obsojanjem sporta; ta sport je treba ocenjevati kot konkreten družabni pojav. Če obstoji tu sportna psihoza, je treba z njo računati in poskušati vsepovsod, da si delavska mladina snuje svoje delavske klube. Kajti, če teh delavskih klubov in društev ni, gredo pač mladi delavci v meščanske, saj gredo še tam, kjer imajo svoje klube. Danes je toliko delavske mladine, ki je ne moraš zajeti z ničemer drugim kakor s sportom. In delavsko gibanje mora ljudi prijeti tam, kjer se dajo prijeti. Potrebe sportnih društev in klubov so takšne, da morajo biti ta društva v svojem tehničnem poslovanju samostojna, ker v okviru večje, splošne kulturne zveze ne morejo zadostiti svojim potrebam. Celotno delavsko gibanje je sčasoma silno narastlo na široko. V začetku je imelo delavsko gibanje manj moči, pa jih je bolje izrabilo. Sčasoma se pa delokrog organizacij tako širi, da nujno nastaja specializacija na različne organizacije, zveze ali podzveze. To rodi sicer slabo posledico, da ni v gibanju tiste enotne ideologije, kakor je bila morda v predvojni dobi. Ampak temu se da odpomoči edino-le na način, da se skrbi za socialistično vzgojno delo v vseh različnih organizacijah.

Pri nas delavski klubi večinoma nimajo svojih igrišč; sporta brez tekmovanja ni in, če hočejo tekmovati, se morajo srečati tudi z meščanskimi klubi. Radi tega morajo biti tudi juridično samostojna društva in ne navadni odseki zveze »Svobode«. To neljubo dejstvo in še marsikaj drugega je dovedlo delavske sportnike, ki jih je že precej, da so sklenili sporazumno s centralo »Svobode«, da osnujejo samostojno

delavsko sportno zvezo.

ki naj združuje vse delavske klube v eno vrhovno celoto. Ta zveza naj skrbi za to, da se delavski klubi čim bolj osvobodé meščanskih vplivov in da začno gojiti res pravi sport za zdravje telesa in duha. Ta delavska sportna zveza naj izvršuje tudi to veliko nalogo, da zajame in vzgaja v našem duhu tisto delavsko mladino, ki je ne more zajeti nobena druga naša organizacija. Zato bo naloga te delavske sportne zveze, da bo poleg razvijanja raznih sportnih panog skrbela za

tako duhovno vzgojo, ki bo delavsko mladino ohranila delavskemu razredu. V tem smislu bo zveza skrbela, da se bodo pri sestankih klubov vršili tudi kratki vzgojni nagovori in predavanja, da se bo navajala mladina v delavske knjižnice, da bo obiskovala velike delavske kulturne in splošne prireditve in manifestacije itd.; skratka delavska sportna zveza bo skrbela za to, da bodo delavski klubi gojili ne le zdrav, lep sport, temveč da bodo vežbali tudi svojega duha, da bodo zdravi in močni po telesu, da pa bodo hkrati ljudje, ki mislijo in sicer mislijo in čutijo v duhu proletarske in socialistične solidarnosti.

Naša zveza bo zato letos spremenila svoja pravila tako, da bo vso telesno kulturo prepustila novi delavski sportni zvezi, sama pa bo postala izrazita delavska kulturna zveza. Kaka škodljiva konkurenca med obema se ne bo mogla razviti, ker se bosta obe zvezi samo spopolnjevali v svojem delovanju: delavska sportna zveza bo zajela tisto mladino, ki je mi nismo mogli, in bo z našo podporo vršila vzgojno delo v tej srediini. Tak delavski sport bo postal sčasoma pravi delavski razredni sport, novo sredstvo na poti proletariata do osamosvojitve izpod vseh tujih vplivov in do osvoboditve.

Vsem pevskim odsekom »Svobode«.

V sporazumu s centralo »Svobode« v Ljubljani sklicuje podpisani odbor

občni zbor pevske podzveze »Svobode«,

ki se bo vršil v okviru kongresa »Svobode« dne 8. in 9. septembra 1934 v Ljubljani. Uro in kraj občnega zbora bomo sporočili pravočasno. Prosimo Vas, da izvolite za ta občni zbor delegata, katerega ime nam sporočite. Delegatu izstavite poverilnico.

Odbor pevske podzveze »Svoboda« v Mariboru.

Zalogu

Po raznih težavah, ki so prišle nad našo podružnico brez njene krivde, je naša »Svoboda« zopet oživela.

Ustanovili smo pevski odsek, kateri pod vodstvom našega pevovodje s. Krista Perka zelo dobro napreduje. Pevski odsek šteje 20 članov, ki pa so po večini na novo pristopivši člani. Če bomo točni in marljivi, nas čaka še lepa bodočnost.

Dne 22. julija t. l. smo imeli vrtno veselico pri g. Cirilu Požarju v Zalogu, ki je kljub današnji finančni krizi še zadosti dobro uspela.

Nadalje študiramo pod vodstvom s. Mazovca igro »Švejki«, katero bomo vpriporili na prostem. Tako se vidi, da smo

se zopet enkrat prebudili iz svoje zaspavnosti.

Vsem sodrugom in sodružicam pa polagamo na srce, da vse svoje življenje posvetijo le našemu velikemu delu, naši veliki ideji, katero ima Svoboda začrtano. Kako lepo je živeti v tej ideji in nič manj lepo zanjo umreti!

Čast onemu, ki je vedno vdan marksistični ideji. Vsak Svobodaš naj se zaveda, da le v skupnosti je moč. Zavedajte se vi, proletarci, kaj ste in kam spadate. Zavedajte se, kaj je to, delavska organizacija, ki je edino delavska, to je, »Svoboda«.

Muta. — Tu smo imeli dne 25. 7. t. l. svoj redni letni občni zbor. Po poročilu starega odbora smo izvolili sledeče sodruge: Predsednik Hubert Attokar, poslovođa; podpredsednik Olt Franc, delavec; zapisnikar Urnauth Martin, livar, nam. Pušpan Rudolf, delavec; blagajnik Zachornig Ivan, kovač, namestnik Krautberger Herman, livar; odbornika: Kralj Julius, livar, Dietinger Franc, uradnik; knjižničarji: Prežil Robert, delavec, Srebotnik Jurij, mizar, Železnik Ivan; kontrola: Železnik Pepca, Dietinger Juli, Srebotnik Jurij, mizar.

Štore pri Celju. — 10. junija je bil pri nas ustanovni občni zbor »Svobode«. Predsednik pripravljalnega odbora s. Ojstršek je pozdravil vse navzoče, ki so se v tako lepem številu udeležili tega občnega zbora, ter posebno še s. centralnega predsednika Štuklja in zastopnika podružnice Svobode iz Celja s. Godnika. Na kratko omeni pomen ustanovitve podružnice Svobode v Štorah. Tako tudi Štore stopijo v vrsto vseh industrijskih krajev v naši državi, v katerih obstojajo podružnice (Svobode) kot razredne delavske kulturne organizacije. Nato poda besedo s. centralnemu predsedniku ter s tem preide na drugo točko dnevnega reda, to je društvena pravila.

S. Štukelj tolmači posamezne točke pravil, njih pomen ter opozarja, da je Svoboda kot taka edina delavska kulturna organizacija, katera razširja potom svojih odsekov delavsko kulturo med proletarijat. Posebno poudarja, da mora vsak zaveden delavec biti član te organizacije ter da se morajo odseki podpirati v vseh panogah svojega udejstvovanja, ker samo dober pevec še ni dober Svobodaš, enako dober nogometaš še ni nosilec delavske kulture med delavstvom, ker le skupni cilji bodo ustvarili med delavstvom spoštovanje do te delavske organizacije. Po poročilu s. Štuklja se soglasno sprejmejo prečitana pravila podružnice Svobode v Štorah.

S. Godnik pozdravi ustanovni občni zbor v imenu podruž. Svobode Celje, želeč novi podružnici najlepše uspehe na kulturnem polju. Nato je bil izvoljen ta-le odbor: Predsednik Ojstršek Jožef, podpredsednik Flis Ivan; tajnik Seničar Fridolin, namestnik Pauer Franc; blagajnik Kocjančič Feliks, namestnik Hojes Viktor; gospodar Hrastnik Filip, namestnik Habler Fran; odborniki: Gorjup Jože, Šprajcar Franc, Zelič Franc; nadzorstvo: Gorjup Stanko, Ratej Ivan, Perper Franc, Rozman Martin.

S. Godnik pojasni podrobno delo v podružnici, naloge odbora, kateremu je potrebno, da ima vsakih štirinajst dni eno sejo, na katero naj se vabi tudi nadzorstvo, ker ima isto tako najlažji pregled črez vse delo podružnice, kakor tudi odbora. Zagotavlja novi podružnici vso moralno pomoč podružnice v Celju, kateri sodrugi se bodo radevolje odzvali vabilu, da pomagajo skupno pri koncertih, prireditvah, predavanjih itd. Po raznih vprašanjih ter pojasnilih s. Štuklja glede nogometnega odseka ter drugih važnih zadev nove podružnice, v katero so posegli razni sodrugi, zaključil predsednik s. Ojstršek jako dobro uspeši občni zbor nove podružnice z željo, da bodo pristopili k podružnici strokovno organizirani delavci, ker le tak skupen boj na vseh straneh bo uspešen za celotni proletarijat.

Zagorje. — Dramski odsek je uprizoril igro »Hlapec Jernej in njegova pravica« dvakrat: prvič v Zadrudni dvorani na Lokah, dne 31. maja t. l., drugič v Zadrudni dvorani na Medija-Izlakih, dne 3. junija t. l. Vsi igralci brez izjeme so s vživali v svoje vloge in odigrali tako dobro, da ni nihče tega pričakoval. Osobito Jernej (Zupan) je rešil svojo vlogo izvrstno in pokazal svojo dramatično nadarjenost.

Čeravno je kriza v revirjih ogromna, vendar bi takšna delavska predstava zaslužila večjega obiska, kakor ga je bilo.

V sredo, dne 20. VI. 1934 smo sprejeli k zadnjemu počitku s. **Čebina Matevža**. Pokojni se je mnogo udeještoval v delavskem pokretu in ostal zvest soc. ideji do zadnjega. Na njegovem grobu je zapel žalostnogo pevski zbor Svobode. Svojim sinovom je pokazal pot k delavski izobrazbi, to je v »Svobodo«, ki so njeni člani. Nam Svobodašem ostane v trajnem spominu; vsem svoicem pa naše sožalje.

V nedeljo, dne 24. 6. 1934 zvečer se je vršil Veliki rudarski festival na igrišču SK »Svobode« v Zagorju ob Savi. Sodelovala so sledeča društva: Pevski zbor »Svobode« Hrastnik I. in II., Pev-

ski zbor »Svobode« Trbovlje, Pevsko društvo Zarja iz Trbovelj, nadalje vse tri rudniške godbe iz Hrastnika, Trbovelj in Zagorja ter Steklarska godba iz Hrastnika in Pevski zbor Svobode, Zagorje.

Prireditev sama kot taka je pokazala, kaj zmore izmučeno delavstvo in koliko žrtvuje za samo izobrazbo. Obisk je bil rekorden, ki ga še nikdo ni imel dosedaj. Vse »Svobode« in vse delavstvo je lahko ponosno na svoj napredek na kulturnem polju.

Ustanovni občni zbor naše nove podružnice v Ljubecni, ki se je vršil v nedeljo, 19. avgusta, se je razvil v pravo manifestacijo »svobodaške« misli. Gostilniški prostori so bili premajhni, da bi sprejeli vase vse sodruge in sodružice, ki so prišli na občni zbor, zato se je moral vršiti na vrtu. Obiskali so ga »Svobodaši« iz Celja, Štor (okoli 40) in Libof. Po otvoritvi je zapel pevski odsek nove podružnice »Delavski pozdrav«; že pri prvi pesmi se nismo mogli dovolj načuditi ubranosti glasov in pa preciznemu izvajanju novih »Svobodašev«, ki jih hodi učiti požrtvovalni s. Dečman iz Celja. — Uvodni pesmi in pozdravnim govorom je sledilo poročilo pripravljalnega odbora, govor centralnega delegata s. Teplega o pomenu in ciljih naše kulturne zveze, komčno pa volite novega odbora. Vanj so bili izvoljeni sledeči sodrugi: predsednik Skamen Ivan, podpredsednik Štante Alojz, tajnik I. Ambrož Blaž, tajnik II. Orožen Alojz, blagajnik I. Štante Jurij, blagajnik II. Hrastenshek Anton, arhivar Skamen Ivan ml., gospodar Bobner Karel; odbornika: Videnšek Karel in Fidler Avgust; nadzorstvo: Ambrož Ivan, Pangerl Franc in Mirnik Ivan. — Nova podružnica ima že pevski odsek, pripravlja pa se tudi še dramski.

Po občnem zboru sta izmenoma nastopala pevška odseka celjske podružnice in podružnice v Ljubecni večinoma samo z delavskimi pesmimi (delavska Marseljeza, Zdravi, hrabri bojevniki, Bratje, le k soncu... itd.), ki so se ubrano razlegale prek vrta. Pesmi so privabile tudi mnogo okoliških kmetov, ki se niso mogli dovolj načuditi, kaj vse zavedni delavci zmorejo. Nekateri so prisledli k mizam in razvila se je prav živahna zabava. Med pevsкими odmori je igral tamburaški odsek celjske podružnice.

Celjsko okrožje spada med najzavednejše. Pohvaliti moramo ob tej priliki vzorno delovanje celjske podružnice, ki svojega dela ne omejuje samo na znotraj, nego širi z ustanavljanjem novih podružnic (Štore, Ljubecna) proletarsko misel tudi v okolico. Prav tako hvalo pa zaslužijo tudi vse podružnice v celjskem okrožju, katerih člani pohite skupno na vsako delavsko prireditev, da s tem manifestirajo našo proletarsko solidarnost.

Novi podružnici želimo pri širjenju naše miselnosti in pri kulturnem delu mnogo uspeha. Upamo, da bomo imeli na prihodnjem kongresu priliko pozdraviti tudi njenega delegata kot delegata najmlajše »Svobode«.

Predavanja. V poletnih mesecih prireja po več podružnic skupne izlete, kjer nastopajo pevski in tamburaški odseki. Vkljub temu, da so ti meseci za predavanja manj pripravnji, so vendar nekatere podružnice tudi v njih priredile predavanja, in sicer: 29. julija je bilo v Zadobrovi predavanje »Nacionalna ideja in delavski razred«; isto predavanje se je vršilo tudi v Zalogu 18. avg. V Novem mestu se je 16. avgusta vršilo predavanje o »Fašizmu«. Predaval je povsod s. Teplý. Obisk je bil na vseh predavanjih vkljub neprimernemu času zadovoljiv.

Zapiski

Vzgojni dnevnik za slovenski narod je edinole »Slovenec«. O tem ne more biti med pravimi katoličani nobenega dvoma. S skrajno doslednostjo vzgaja »Slovenec« naš narod v politiki, gospodarstvu, morali, kulturi; samo temu dnevniku mpremo pripisovati vse zasluge za silno, stalno napredujočo politično modrost in bistroumnost rodu, ki živi v dravski banovini. Kdor pod vplivom framazonskih lož, ki so skoro v vsaki slovenski vasi, še dvomi v to brezprimerno doslednost »Slo-

venca«, mu ni treba primerjati »Slovenca« iz junijskih in julijskih dni 1914. leta in nasproti temu »Slovenca« iz jesenskih dni 1918. leta — kajti na tako velike razdalje presojati doslednost edinega našega vzgojnega dnevnika, pomeni naravnost framazonski cinizem in demagoštvo. Doslednost tega dnevnika v oznanjanju iste morale v politiki in gospodarstvu doženeš lahko v krajši dobi, n. pr. v proračunskem letu 1933/34 — in tako primerjanje na krajši rok ima tudi to

prednost, da ti ni treba toliko mučiti spomina in da ti ni treba brskati po zarjavelnem starem časopisnem papirju.

Tako vzameš v roke »Slovenca« n. pr. iz dni letošnje februarске vstaje avstrijskega soc. delavstva, ko je z železno doslednostjo vsak dan menjal svoje pisanje, dokler se radi ohranitve naročnikov ni odločil proti Dollfussu, o katerem je dne 22. febr. 1934. l. zapisal:

»Dogodki v Avstriji, ki so še vsem v živem spominu, so tudi naše gospode sodruga nekoliko vznemirili... Bilo je po vsej verjetnosti in logiki pričakovati, da bodo razlili svojo jezo na avstrijske fašiste... in še na Dollfussa povrhu, ki z njimi (s fašisti op. p.) vleče.« Tako je »Slovenec« zavrgel in zatajil Dollfussa.

»Slovenec« z dne 4. avg. 1934 je o istem Dollfussu zapisal med drugim te le tople vrstice:

»Dollfuss, kojega mlado srce je bilo za krščansko idejo, je hotel ustvariti sredi Evrope republiko po zamisli Evangelija in papeških norm. Hotel je ustvariti vzor krščanske države, civitas christiana, ki naj bi bila trdnjava nasproti navalu sodobnega barbarstva, ateizma in poganstva...« — Res ni čudno, da je tako tragično končal ta Dollfuss, ki je imel v samem katoliškem taboru tako neomajne zaveznike, kakor Rintelena, »Slovenca« i. p.

Ko je nemški fašizem še visoko notiral na borzi politične mode, je »Slovenec« dopisnik iz Berlina pisal v »Slovenca« dne 7. aprila 1933:

»Tudi na Hitlerja se bomo privadili — tem lažje, če bo res toliko pametnega vpeljal in izpeljal, kakor obeta. In deloma je že začel. Komunistični mandati so vsi razveljavljeni. Ali naj mi žalujemo? Ko bi bili namesto nacionalistov zmagali marksisti, bi mene zdajje že vrane kljuvale... V senci kljukastega križa sem pa tukaj še vedno na varnem. Poleg marksizma hoče nacionalizem ubiti tudi framazonsko, svobodomiseltstvo in vse brezboštvo... In glede morale ste že sami dobro poročali, kaj vse namerava ukreniti. Centrum tega ni mogel izvesti, ker je imel vezane roke po svojih zaveznikih — socialistih... Nacionalizem je in bo pa s krepko roko pograbil v to gnjlobo in ne vprašal, če je komu prav ali ne... Zdaj bi bilo pa lepo, ko bi še Jugoslavija Nemčijo malo posnemala...« Ista številka »Slovenca« je na prvi strani z debelimi, mastnimi naslovi poročala »Zakaj se je centrum odločil za sodelovanje« s fašizmom.

»Slovenec« dopisnik iz Berlina poroča zopet 13. junija 1933 o režimu nemškega fašizma z naslovom: »Svetlobe novega režima.« Predvsem hvali to, da gre občinski svet v Berlinu pred sejo — v cerkev in patetično sprašuje: »Ali tudi ljubljanski mestni svet začena svoja zborovanja z božjo službo...« in nadaljuje: »Pravite, da bo morda kulturni boj. Mi pa menimo, da ga ne bo. Da, ko bi bil Hitler protestant, bi bilo to verjetno. Tako pa ne. Nasprotno!... Veste, nekaj drugega je bil Hitler-agitator, nekaj drugega je Hitler-državnik. Zdaj vidite, kako se vlada!« (Mimogrede se spomnite, kako je kasneje isti »Slovenec« pisal o »kulturnem« boju katolištva s »poganskim« hitlerizmom. Pa nadaljujmo takoj z njegovo katoliško doslednostjo!)

Isti dopisnik v »Slovenca« je šel po nekem Hitlerjevem diplomatičnem govoru o fašistovski miroljubnosti tako daleč, da je navduševal še koroške Slovence za hitlerizem, dočim je imel istočasno najhujše težave z njim Dollfuss, za čigar stranko je navduševal koroške Slovence še prav posebej »Slovenec« ob zadnjih volitvah, ki so bile v Avstriji. Če že »Slovenec« ni imel nobenih narodnih ozirrov, naj bi vsaj katoliškemu kanclerju ostal naklonjen. Tako pa »Slovenec« z dne 13. junija 1933 z debelimi črkami piše:

»Ali čujete, koroški Slovenci? Hitler (!) ne pozna pojma (!) germanizacije. Povejte to Vašim koroškim Nemcem!... Kličite na ves glas, da se bo razlegalo po vseh koroških hribih in dolinah — od Spodnjega do Zgornjega Dravograda!« — Vse debele črke, vsi klicaji v oklepajih in brez oklepajev točno po »Slovenca« z dne 13. junija 1933.

Z velikim naslovi, kakor jih pozna samo še Bačina reklama, povečuje »Slovenec« z dne 21. marca 1933 nemški fašizem — ki je tedaj klal, pobijal in mučil delavce in intelektualce — »Slovenec« je pa v vsem tem videl samo

»ETIČNI PREPOROD NEMŠKEGA ČLOVEKA!

SISTEMATIČNI BOJ NEMORALI IN SVOBODOMISELTSVU

PREPOVED VSEH SVOBODOMISELNIH IN FRAMAZONSKIH ORGANIZACIJ — odločna borba proti nemorali na vsej črti.«

Ko pa je moda fašizma začela bledeti, je »Slovenec« našel na njem popolnoma nasprotno lastnosti. Kakor je prej bombastično proslavljaval njegov »sistematični boj nemorali«, tako reklamsko je 3. julija napovedal »Bankrot nemškega fa-

šizma«, 24. julija je pogruntal tudi, da je »Hitlerizem krinka za kapitalizem«, nemški delavec, ki je bil menda pod vplivom »Slovenčevega« pisanja ves srečen in blažen radi razpusta delavskih organizacij, je po »Slovcu« 24. jul. t. l. postal »Nov sovražnik Hitlerja«, »Po najnovejšem zakonu je delavec zaslužjen državi in kapitalističnemu delodajalcu« itd. In v kričečem nasprotju z vsem prejšnjim proslavljanjem velikega moralnega pomena fašistske zmage in njegove zveze s katoliško cerkvijo je uvodnik »Slovenca« dne 3. julija s katoliško doslednostjo zapisal:

»Krvavi dogodki, ki so se preteklo soboto odigrali v Nemčiji..., so podali vsemu kulturnemu svetu dokaz, kakšno gnilobo in propalost pomenja fašizem. Smemo biti hvaležni usodi, da je dopustila tako žalostno v srcu Evrope, da si je bila skrajno gnusna, ker sedaj vsaj vemo, kaj se v resnici skriva za tem režimom. Kar se je te dni godilo v Nemčiji, nas spominja na najgrše prizore zgodovine, kakor jih beremo v letopisih starega Bizanca, ko je bil že ves razpadel v političnem in moralnem močvirju svoje despotije... Hitlerizem in musolinizem sta pojava propadanja in značilno je, da sta se prijala samo romanske in germanske rase. Hvala bodi Bogu, da so evropski Slovani obvarovani fašizma...« itd.

Da bi bila železna doslednost »Slovenca« tembolj očitna, je proti vsemu svojemu prejšnjemu hvalisanju diktatorske stanovske države in škodoželjnemu pokopavanju demokracije objavil 26. julija uvodnik, ki je v nasprotju z vsemi socialnimi in političnimi nauki oficialnega katolicizma, ker proslavlja delo brezbožne francoske revolucije, proti kateri se je Cerkev vedno borila, »Slovenec« je pa bil za ta dan mnenja:

»Demokracija... je vrhunec na poti političnega razvoja človeštva... Medtem je bila francoska revolucija zanesla idejo demokracije z njenimi osnovnimi načeli svobode vesti, vere in političnega prepričanja ter kulturnega in publicističnega

udejstvovanja, neodvisnega sodstva in od ljudskega zastopstva zavisne izvršilne moči po vsem kontinentu.«

In menda prav za svoje »Slovenčeve« tovariše-pisatelje in politike so v tem uvodniku zapisane tudi te-le besede:

»Čar fašistične ideologije in prakse je danes zatonil, ker so morali tudi najbolj navdušeni občudovalci romantike diktatorstva na jalovih rezultatih te politike uvideti, da je ves fašistični čar gola sleparija.«

Še preden bo petelin trikrat zapel, bодite prepričani, pa bo »Slovenec« zopet zastavil svoje pero za stvar, ki se bo izkazala zopet samo kot »gola sleparija«. Tragika te dosledne »Slovenčeve« vzgoje je samo v tem, da ljudje kvečjemu šele takrat spoznajo sleparijo, ko so že osleparjeni, pa se takoj nato zopet prepusté sleparju z lepim upanjem: Ne bo nas več!

Nasvet na napačen naslov. — Neki s. š., ki očitno ne obiskuje knjižnice Delavske zbornice, ji daje v »Slovcu« nasvete, da ne sme izposojati toliko zabavnih, pustolovnih in ljubavnih romanov. Gospod ne ve tega, da ima knjižnica od svoje bogate zaloge skoro 40 odst. razne znanstvene literature. Če pa je s. š-u izključno za samo resnost, naj jo prične uvajati najprej v svoji neposredni bližini in naj vpraša domačo slovensko katoliško založbo, zakaj izdaja skoro izključno samo May-eve indijanarce. X

Tiskovni sklad „Svobode“

VII. seznam prispevkov za tiskovni sklad »Svobode«

Celje: Zveza živilcev na bloke Din 50.—; s. Godnik na bloke Din 25.—; s. Stante na bloke Din 64.—; skupaj Din 139.—.

Tacen: neimenovani Din 10.—.

VII. zbirka skupaj 149 Din; prejšnje zbirke 10.953 Din; skupaj: Din 11.102.

Tudi denarne žrtve za organizacijo kažejo zavednost članov.